

TEVHİD RİSALELERİ-1

Te'lif:

**Şeyh Muhammed Bin Abdilvehhab
(Rh.a)**

Derleyen:

Abdullah Hanif

İSTANBUL H. 1434 – M. 2013

MUVAHHİD YAYINLARI

www.darultavhid.com

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ ، نَحْمَدُهُ ، وَنَسْتَعِينُهُ ، وَنَسْتَغْفِرُهُ ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا ،
وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا ، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ،
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ
{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ } [آل

عمران 102] .

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا
وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَلَيْكُمْ رَقِيبًا } [النساء 1] .

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا . يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ
لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا } [الأحزاب 70-71]

أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ
مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَالَّةٌ وَكُلُّ ضَالَّةٍ فِي النَّارِ¹

هذه خطبة الحاجة التي كان النبي صلى الله عليه وسلم يستفتح بها خطبه، رواها الإمام أحمد في المسند (392/1 - 293) ،
وأبو داود (2118) ، والترمذي (1105) ، وابن ماجه (1892) ، وأخرج بعضها الإمام مسلم في صحيحه (867) و
(868).

HUTBET'UL HACE

Hamd, ancak Allah (c.c.) içindir. O'na hameder, O'ndan yardım ve mağfîret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. Allah (c.c.) kimi hidayete erdirirse onu saptıracak, kimi de saptırırsa onu hidayete erdirecek yoktur.

Allah'tan (c.c.) başka ibadete layık ilah olmadığına şehadet ederim. O, tektir ve ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed (s.a.v.) O'nun kulu ve Rasulü'dür.

"Ey iman edenler! Allah'tan korkulması gerektiği gibi korkun ve sizler ancak müslümanlar olarak ölün!" (Ali İmran: 102)

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının! Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allahtan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten sakının! Şüphesiz Allah sizin üzerinize gözetleyicidir." (Nisa: 1)

"Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve sözün en doğrusunu söyleyin ki Allah, amellerinizi ıslah etsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve rasulüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur." (Ahzab: 70-71)

Muhakkak ki, sözlerin en hayırlısı Allah'ın Kelamı, yolların en hayırlısı Muhammed'in (s.a.v.) yoludur. İşlerin en kötüsü ise sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurulup dine sokulan her amel bidat, her bidat sapıklık ve her sapıklık da ateştedir.²

---

²Hutbet'ul Hace ismi verilen bu duayı Allah Rasulu (sav) hutbelerinin girişinde okurdu. Bu hadis değişik lafızlarla Müslim Cuma: 13, Nesai Cuma: 24 ve diğer hadis mecmualarında nakledilmiştir.

TAKDİM

Hamd, ancak Allah (c.c.) içindir. O'na hamdeder, O'ndan yardım ve mağfîret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. Allah (c.c.) kimi hidayete erdirirse onu saptıracak, kimi de saptırırsa onu hidayete erdirecek yoktur.

Allah'tan (c.c.) başka ibadete layık ilah olmadığına şe-hadet ederim. O, tektir ve ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed (s.a.v.) O'nun kulu ve Rasulü'dür.

Muhakkak ki, sözlerin en doğrusu Allah'ın Kelamı, yolların en hayırlısı Muhammed'in (s.a.v.) yoludur. İşlerin en kötüsü ise sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurularak dine sokulan her amel bidat, her bidat sapıklık ve her sapıklık da ateştedir.

Bundan sonra; Elinizdeki bu risaleyi hazırlama imkanını bizlere bahşeden Rabbimize hamd olsun. Bu kitapçık Şeyhulislam Müceddid Muhammed bin Abdilvehhab'ın (rh.a) tevhid akidesini özet olarak anlatan son derece önemli altı adet risalesini ihtiva etmektedir. Bu risaleler sırasıyla;

- **er-Risalet'ul Mufide** (Faydalı Risale): Tevhid, Şirk, Küfür ve Nifak kavramlarını izah eder.

- **Ma'na't Tagut ve Ruusu Envaihi** (Tağutun Manası ve Başlıca Çeşitleri)

- **el-Usul'us Selase veya Selaset'ul Usul** (Üç Esas): Kişiye kabirde sorulacak olan Rabb, din ve peygamber kavramları hakkında malumat içeren bir risale.

- **el-Kavaid'ul Erbaa** (Dört Kaide): Müminlerle müşrikler arasındaki farkı belirleyen dört kaideden bahseder.

- **Asl'u Din'il İslam** (İslam Dininin Aslı)

- **Nevakiz'ul İslam** (İslamı Bozan Şeyler)

Ayrıca ihtiva ettiği konunun ehemmiyetine binaen Şeyh'in torunu Abdurrahman bin Hasen (rh.a)'ın "La ilahe illallah"ın şartlarını açıkladığı bir risalesi de kitabın sonuna eklenmiştir.

Bu risaleler, müellifinin kullandığı basit ve anlaşılır dille beraber ih-

tiva ettiği derinlikten dolayı gerek kadınlar, çocuklar, gençler, İslam'la yeni tanışan insanlar gibi avamdan olan kesimlere, gerekse de ilim talebelerine ve okur yazar kesime hitap eden; İslamı öğrenmek ve amel etmek isteyen herkesin okuması hatta ezberlemesi gereken metinlerdir.

Daha önce Türkçe'de muhtelif yer ve zamanlarda neşredilmiş olan bu risaleleri hazırlarken şu usulu takip ettik:

1- Risalelerin mevcut tercümelerinden istifade etmekle beraber Arapça orjinalleriyle mukayese ederek tercümeleri baştan kontrol ettik ve bir çok düzeltmeler yaptık. İnsanın yaratılış gayesi olan tevhidle alakalı son derece ehemmiyet arzeden bu ve benzeri risalelerin tercümesi hususunda gereken titizliğin bugüne kadar gösterilmemiş olduğunu bu fırsatla üzülerek belirtmek istiyoruz. Yapılan tercüme hataları çoğu zaman bunları okuyan avamdan hatta bazen ilme intisab etme iddiasında olanlardan bir çok kimsenin kafasını karıştırmakta ve yerine göre bizzat akide konusunda insanı küfre götürecek kadar vahim hatalara yol açmaktadır. Bu açıdan eldeki imkanlar dahilinde tercüme noktasında titiz davranmaya çalıştık.

2- Arapça orjinallerin yer aldığı kaynakları cild ve sayfa no'su ile beraber verdik. Kaynak olarak genelde Necd ulemasının risalelerini ihtiva eden ed-Durar'us Seniye adlı eseri kullandık.

3- Metinlerde geçen ayet ve hadislerin arapçalarını mutlaka ekledik. Hadislerin tahrir ve tahkikini eldeki imkanlar çerçevesinde yapmaya çalıştık.

4- İlim talebelerinin ezberleyebilmesi için kitabın sonuna Arapça orjinallerini ekledik.

Şeyh Muhammed başta olmak üzere alimlerin tevhidle alakalı kaleme almış oldukları bu tarz risaleleri yayınlamaya devam etmeyi düşündüğümüzden dolayı kitabın ismini “Tevhid risaleleri-1” olarak belirledik. İnşallah bu serinin devamı da gelecektir.

Allah'tan bu risaleden dünyada ve ahirette faydalanmayı nasip etmesini diliyoruz.

MUHAMMED BİN ABDİLVEHHAB³

Şeyh'in torunu Abdurrahman bin Hasen (rh.a) onun hakkında şunları zikretmektedir:

Allah (c.c.) kendisine rahmet etsin ve ecrini kat kat versin. Onu ve hesap gününe kadar davetine katılanları bağışlasın.⁴ Gerçek şudur ki, Muhammed b. Abdulvehhab (r.h.) tevhidi delillere dayanarak açıklamak ve bu husustaki delilleri toplayarak insanlara izah etmek ve onları uyarmak hususunda yepyeni bir çıkış açmıştır. O, (kendi döneminde) tevhid ehlinin önderi, mülhidlere karşı da bir hüccet olmuş ve bir çok topluluk kendisinden yararlanmıştır.

Allah (c.c.) İmam Muhammed b. Abdu'l Vehhab'ın (r.h.) gönlünü daha henüz yetişme çağında iken tarafından rasullerin gönderiliş gayesi olan apaçık hakka açmıştır. Ki o rasuller insanları bütün ibadetleri ihlaslı bir şekilde yalnız Allah (c.c.) için yapmaya ve aynı zamanda müşriklerin savuna geldikleri şirkleri reddetmeye davet etmişlerdir.

Allah (c.c.) Muhammed b. Abdu'l Vehhab'ın (r.h.) himmetini yüceltmış, azmini güçlendirmiş ve böylece o imanın ve İslamın esası olan tevhide davet etmeye, Necd ahalisinden başlamış ve Necd halkını ağaçlara, taşlara, kabirlere, tağutlara ve putlara tapmaktan ve de sihirbaz ve kahinlere (medyumlara), müneccimlere (gökteki yıldızlardan çeşitli anlamlar çıkaran astrologlara) inanmaktan sakındırmıştır. Allah (c.c.), şeytanların insanlara öğrettiği bid'at ve dalâletleri onun daveti sayesinde iptal etmiş, cihat sancağını onun vasıtasıyla ikame ederek şirk ve inad ehlinin şüphelerini geçersiz kılmıştır. Bu beldelerin çoğu bedevisiyle şehirlisiyle bu sayede İslam'la şerefelenmiştir. İmam'ın (r.h.) daveti ve eserleri dört bir tarafa yayılmış, şeytanın denetiminde olup, iman etmek kendilerine ağır gelip de, inat ve aşırılıkta ısrar edenler hariç onu kötüleyen ve aleyhinde olanlar bile üstünlük ve faziletini kabul etmişler. Bundan sonra Arap Yarımadası onun davetiyle

---

³ Şeyh'in hayatını anlatan bu bölüm onun Kitab'ut Tevhid adlı eserinin şerhi niteliğindeki "Feth'ul Mecid" in girişinde yer almaktadır. Feth'ul Mecid, Şeyhin torunu olan Abdurrahman bin Hasen tarafından kaleme alınmıştır.

⁴ İmam Muhammed b. Abdu'l Vehhab (r.h.) Hicri 1115 (Miladi 1703) tarihinde Üveyne'de doğmuş, Hicri 1206 (Miladi 1791) tarihinde de Der'iyye'de vefat etmiştir.

yeniden bereketlenmiş, sonuç Katade'nin (r.h.) bu ümmetin ilkleri için söylediği gibi olmuştur. O, ilk müslümanlarla ilgili olarak şöyle diyordu:

"Müslümanlar "La ilahe illallah" deyince bu söz müşriklere oldukça ağır geldi ve buna karşı çıktılar. İblis ve ordusu bu davetten tedirgin oldular. Halbuki Allah ise bu daveti tamamlamak, onu üstün kılmak, onu muzaffer eylemek ve ona mukavemet edenlere karşı yardım etmek istiyordu. Müslümanları kendilerine karşı çıkanlara üstün kılarak kurtuluşa erdirdi. Çünkü, tevhid kelimesi öyle bir kelimeydi ki; kim ona dayanarak düşmanlık gösterirse muzaffer olur, kim ona dayanarak savaşırsa galib gelir. Bu gerçeği binicinin birkaç gecede ve kısa bir zaman içerisinde kat edebileceği Arap Yarımadası halkı içinde bu kelimeyi tanımayan ve onu ikrar etmeyen bir çok topluluklara öğretmiştir."

Allah (c.c.) bir çok alimin gönlünü Muhammed b. Abdu'l Vehhab'ın (r.h.) davetine açmış, onun ortaya çıkışına sevinmişler ve ona gerek nesir gerek nazım olarak övgüde bulunmuşlardır. Nitekim bunların başında da İmam (r.h.) hakkında şiirlerle övgüler yağdıran, San'a ülkesinin büyük alimlerinden Muhammed b. İsmail (Emir es-Sanani)⁵ gelir. Yine kendisi hakkında övgüler yağdıran değerli alimlerden biri de Ahşa Bölgesi alimlerinden şeyhimiz Ebu Bekir Hüseyin b. Ğannam'dır.⁶

---

⁵Hicri 1059 tarihinde Yemenin Sana şehrinde doğmuş, 1182 tarihinde vefat etmiştir. Subul'us Selam, Tathir'ul İtikad gibi tanınmış eserleri vardır.

⁶Tarihu Necd adlı meşhur eserin sahibidir. Abdurrahman bin Hasen burada bu iki alimin Muhammed bin Abdilvehhab hakkında yazdıkları beyitleri nakletmektedir. Türkçeye aktarılmasına gerek görmediğimizden tercüme etmedik.

ER-RİSALET'UL MUFİDE (TEVHİD, ŞİRK, KÜFÜR VE NİFAK KAVRAMLARI HAKKINDA FAYDALI, ÖNEMLİ VE DEĞERLİ BİR RİSALE)

A-TEVHİD⁷

(التَّوْحِيدُ)

Allah'a hamdolsun O bize yeter. Seçtiği kullarına da selam olsun. Allah seni doğruya iletsin, bilesin ki Allah (c.c) insanları ve cinleri kendisine ibadet etsinler ve kendisine hiçbir şeyi ortak koşmasınlar diye yaratmıştır.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ}

"Ben cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etsinler diye yarat-tım." (Zariyat: 51/56)

İbadet, Tevhid'in ta kendisidir. Çünkü rasullerle ümmetleri arasındaki çekişme hep bu noktada olmuştur.

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

{وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا

{الطَّاغُوتَ}

"Andolsun ki biz her kavme "Allah'a ibadet edin ve Tağuttan sakının" diye (emretmeleri için) bir rasul gönderdik." (Nahl: 16/36)

Tevhid'in Çeşitleri:

1 - Rububiyet Tevhidi

2 - Uluhiyyet Tevhidi

3 - İsim ve sıfat Tevhidi

---

⁷ Durer'us Seniyye, 2/67-73

Şimdi Tevhid'in bu üç türünü ele alıp sırasıyla inceleyelim:

1 - Rububiyet Tevhidi

(تَوْحِيدُ الرُّبُوبِيَّةِ)

Yüce Allah'ı rububiyetinde (yani rabb olması, yaratması, yetiştir-mesi ve imkan vermesi bakımından) birlemektir. Rasulullah (s.a.v) dönemindeki müşrikler tevhidin bu türünü kabul ediyorlardı. Fakat tevhidin bu çeşidini kabul etmeleri, onların İslam'a girmeleri için yeterli değildi. İşte bu yüzden Rasulullah (s.a.v), döneminin müşrikleriyle savaşmış, onların can-larını ve mallarını helal kabul etmiştir. Tevhidin bu türü, Allah'ı fiillerinde birlemektir.

Bunun delili yüce Allah'ın şu ayetleridir:

{قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ
فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَعَلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ }

"De ki: "Size gökten ve yerden rızık veren kimdir? Ya da kulak ve gözlerle sahip bulunan kimdir? Ölüden diriye çıkaran ve diriden ölüyü çıkaran, her türlü işi düzene koyan kimdir? "Allah'tır" diyecekler. "Öyle ise (ona karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?" de." (Yunus: 10/31)

{قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا
تَذَكَّرُونَ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ
أَفَلَا تَتَّقُونَ قُلْ مَنْ يَبْدِئُ مَلَكُوتَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُخِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ }

"(Ey Muhammed) De ki: "Eğer biliyorsanız söyleyin bakalım yeryüzü ve onda bulunanlar kimindir?" Allah'ındır" diyecekler. "Öyleyse hiç düşünmez misiniz?" de. "Yedi kat göklerin Rabbi ve

yüce Arş'ın Rabbi kimdir?" diye sor. "Allah'tır", diyecekler. "Şu halde siz Allah'tan korkmaz mısınız?" de. "Eğer biliyorsanız söyleyin, her şeyin mülkiyet ve yönetimi elinde olan, her şeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunmayan (buna muhtaç olmayan) kimdir?" diye sor. "Bun-ların hepsi Allah'ındır", diye cevap verecekler. "Öyleyse nasıl aldani-yorsunuz?" de. (Müminun: 23/84-89)

Bu husustaki ayetler oldukça fazladır. Burada özetlenemeyecek kadar çok, zikredilmesi gerekmeyecek kadar meşhurdur.

2 - Uluhiyyet Tevhidi

(تَوْحِيدُ الْأُلُوهِيَّةِ)

Geçmişte ve günümüzde ki çekişme daha çok tevhidin bu türünde cereyan etmiştir. Bu, kulların yaptıkları fiillerde; yani **dua**, **nezz** (adak adama), **nahr** (kurban kesme), **reca** (ümit etme), **havf** (korkma), **tevekkül**, **rağbet** (arzulama), **rahbet** (çekinerek korkma), **inabe** (yönelme) gibi ibadetlerde yüce Allah'ı birlemeleri anlamındaki tevhiddir. (Allah'ı ibadete layık yegane ilah olarak tanıırken, ibadet hususunda bir başkasını asla ona ortak koşmamak-tır.) (Mesela) Duanın (ibadet olduğunun) delili şudur:

{وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ}

"Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadet etmeyi kibirlerine yedireme-yenler aşağılanarak cehenneme gireceklerdir." (Mü'min: 60)

Bu ibadet çeşitlerinin her birisi hakkında Kur'an'da delil mevcuttur.

İbadetin aslı: Allah'a ihlasla (yani hiç bir şeyi ortak koşmadan) ibadet etmektir. Yalnızca Rasulullah'a tabi olup başka kimselere tabi olmayı reddetmektir.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا}

"Şüphesiz mescidler yalnız Allah'ındır. O halde Allah ile birlik-te hiçbir kimseye dua (ibadet) etmeyin." (Cin: 72/18)

{قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ}

De ki: "Ey insanlar, ben Allah'ın hepinize gön-derdiği rasulüyüm." Göklerin ve yerin mülkü yalnız O'nundur, O'ndan başka ilah yoktur. Dirilten ve öldüren O'dur. O halde Allah'a ve ümmi nebi olan Rasulü'ne iman edin ki o da Allah'a ve O'nun sözlerine iman etmektedir. Ona uyun ki hidayete eresiniz. (A'raf: 158)

{وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ}

"Senden önce hiçbir rasul göndermedik ki ona "Ben-den başka ibadete layık ilah yoktur; şu halde yalnız bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiya: 21/25)

{لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطٌ كَفِّهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ}

"Gerçek dua (ibadet), ancak O'na yapılır. O'ndan başka dua (ibadet) ettikleri ise, kendilerinin hiçbir isteğini yerine getiremezler. Onların durumu tıpkı ağzına gelsin diye suya avuçlarını uzatan kimseye benzer. Oysa (uzanıp suyu avuçlamadıkça) su onun ağzına gelmez. İşte kafirlerin duası, böyle boşa gitmektedir." (Rad: 13/14)

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ
{ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ }

"Keza, hak yalnız Allah'tır. O'nun dışında dua etmekte olduklarıysa batıldır. Doğrusu Allah, yücedir, büyüktür." (Hac: 22/62)

Bu husustaki ayetler bilinmektedir. Allahu teala (rasule itaat hususunda da) şöyle buyurmaktadır:

{ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا }

"Rasul size neyi verdiyse onu alın, neyi de yasak ettiyse ondan da sakının." (Haşr: 59/7)

{ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ }

"De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana itaat edin ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah muhakkak ki Gafur'dur, Rahim'dir.'" (Al-i İmran: 3/31)

3 – İsim, Sıfat Ve Zat Tevhidi

(تَوْحِيدُ الْأَسْمَاءِ وَالصِّفَاتِ)

İsim, Sıfat Ve Zat Tevhidi: Allah'ı zatında, isim ve sıfatlarında bir olarak tanımaktır.

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

{قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ}

"De ki o Allah bir tektir. Allah Samed'dir (hiç bir şeye muhtaç değildir fakat her şey ona muhtaçtır). O, doğurmamış ve doğurulmamıştır. Hiç bir şey O'na eş (ya da denk) değildir." (İhlas: 112/1-4)

{وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ}

"En güzel isimler (El-Esmau'l-Hüsna) Allah'ındır. O halde O'na güzel isimlerle dua edin. Onun isimleri hakkında eğri yola (ilhâda) sapanları bırakın. Onlar, yapmakta olduklarının cezasını göreceklerdir." (Araf: 7/180)

{لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ}

"O'nun benzeri hiç bir şey yoktur. Muhakkak ki O işitendir, görendir." (Şura: 42/11)

Şeyhulislam Müceddid Muhammed bin Abdilvehhab (rh.a) Rububiyet tevhidi, Uluhiyet tevhidi ve Sıfat tevhidi hakkında sorulan bir soruya şöyle cevap vermiştir:⁸

⁸ Bu bölüm, Risalet'ul Mufide'nin mevcut nüshalarında yoktur. Dolayısıyla risalenin Arapça metninde bu bölüm bulunmamaktadır. Ed-Durer'us Seniye'de risalenin bitiminde nifak kavramından sonra zikredilmiştir. Önemli hususlara temas et-

Rububiyet tevhidi, kafirlerin de kabul etmiş olduğu tevhiddir. Allahu teala şöyle buyuruyor:

{قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ
فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَعُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ}

"De ki: "Size gökten ve yerden rızık veren kimdir? Ya da kulak ve gözlerle sahip bulunan kimdir? Ölüden diriye çıkaran ve diriden ölüyü çıkaran, her türlü işi düzene koyan kimdir? "Allah'tır" diyecekler. "Öyle ise (ona karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?" de." (Yunus: 10/31)

Ululhiyet tevhidinde gelince; ibadetleri mahlukattan ayrı olarak sadece Allah'a has kılmaktır. Zira "ilah" kelimesi Arab'ın kelimasında ibadet için yönelinen varlık manasına gelir. O müşrikler şöyle diyorlardı: "Allah ilahlar ilahıdır. (en yüce ilahdır)" Fakat bununla beraber Onun yanında salihler, melekler ve benzeri başka ilahlar ediniyorlardı. Ve diyorlardı ki: Allah bundan razıdır ve bunlar da Onun katında bize şefaate edecektir.

Sen bu hakikati iyice öğrendiğin zaman dinin ne kadar garip kalmış olduğunu da iyice anlamış olursun. Allahu teala müşriklere karşı onların kanaatlerinin batıllığını isbat etmek gayesiyle onların rububiyet tevhidini kabul etmelerini delil getirmiştir. Zira kainattaki işleri düzenleyen sadece Allah olup Onun haricindekiler zerre ağırlığında bir şeye dahi sahip değillerken ve de onlar bunu da kabul ettikleri halde, nasıl olur da bir yandan Allah'a dua (ibadet) edip, Onunla beraber bir başkasına dua ederler?

Sıfat tevhidinde gelince; sıfatları kabul etmeksizin ne rububiyet tevhidi ne de ululhiyet tevhidi düzgün olmaz. Fakat şurası da var ki kafirler, sıfatları inkar edenlerden daha akıllıdır. Allahu a'lem.

---

tiğinden dolayı tercüme etmeyi uygun gördük. Mevzusu tevhid kavramıyla bağlantılı olduğundan dolayı bölümün tercümesini buraya aldık.

ŞİRK ÇEŞİTLERİ

(أَنْتَوِ اعِ الشِّرْكَ)

Bil ki, Tevhid'in zıttı olan şirk (Allah'a ortak ve denk koşturmak) üç türdür:

1 - Büyük şirk

2 - Küçük şirk

3 - Gizli şirk

1 - Büyük Şirk

(الشِّرْكَ الْكَبِيرُ)

Büyük şirk: (İnsanı İslam dininden çıkarır)

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا}

"Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa bütünü sapmıştır." (Nisa: 4/116)

{وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ}

"Mesih şöyle dedi: Ey İsrailoğulları, benim de rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin! Kim Allah'a şirk koşarsa muhakkak ki, Allah ona cenneti haram kılar, onun varacağı yer de ateştir. Zulmedenlerin yardımcıları yoktur." (Maide: 5/72)

Büyük şirk dört çeşittir. Bunlar:

a - Duada şirk

(شِرْكُ الدَّعْوَةِ)

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{ فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ }

"Gemiye bindikleri zaman, dini yalnızca Allah'a halis kılarak O'na yalvarırlar. Fakat Allah onları salimen karaya çıkarınca ona hemen eş koşarlar." (Ankebut: 29/65)

b - Niyet, irade ve gayede şirk⁹

(شِرْكُ النِّيَّةِ وَالْإِرَادَةِ وَالْقَصْدِ)

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } .

"Dünya hayatını ve güzelliklerini isteyenlere orada işlediklerinin karşılığını eksikliğe uğratılmadan veriz. İşte ahirette onlara ateşten başka bir şey yoktur. Orada yapmakta oldukları boşa gitmiştir. Zaten yapmakta oldukları da batıldır." (Hud: 11/15-16)

---

⁹ Durer'us Seniyye'de bu başlık şöyledir: Niyet yani irade ve kasıd (gaye) şirki.

c - İtaatte şirk

(شِرْكُ الطَّاعَةِ)

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{ اتَّخَذُوا أَحْبَابَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ }

"(Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını; hıristiyanlar da) rahiplerini ve Meryemoğlu Mesihi (İsa'yı) rabler edindiler. Oysa tek ilahtan başkasına ibadet etmemekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka ibadete layık ilah yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden münezzehtir." (Tevbe: 9/31)

Bu ayetin tefsirinde herhangi bir kapalılık yoktur. Şöyle ki; Halk her ne kadar alimlere ve abidlere dua etmeseler de, masiyet (Allah'a isyan) hususunda onlara itaat etmek suretiyle, onlara ibadet etmiş oluyorlar. Adıyy b. Hatem şöyle demişti:

"Biz onlara (bilginlere) ibadet etmiyoruz ki."

İşte bu noktada Rasulullah (s.a.v) konuya açıklık getirerek, burada söz konusu ibadetin, masiyet yani Allah'ın emrine isyan olan konularda, bu kimselere itaat edilmesi olduğunu bildirmiştir.¹⁰

¹⁰ .(Tirmizi Tefsir: 9, Taberi 14/210 (16631-16634) Rasulullah (s.a.v) "Allah'ı bırakıp da bilginlerini, rahiplerini rabler edindiler." (Tevbe: 9/31) ayetini okuyordu. Adıyy Rasulullah'a: "Onlar, onlara ibadet etmiyorlar ki" dedi. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Bunlar Allah'ın helal kıldığını haram ve haram kıldığını da helal kılıyorlar, onlar da bunlara tabi oluyorlardı. İşte bu, onların onlara ibadetidir."

Suyuti Dürrül Mensur 3/230'da İbn Sa'd, Abd b. Humeyd, İbn Münzir, İbn Ebu Hatim, Taberani, Ebu's-Şeyh, İbn Merdüyeh ve Beyhaki'ye nisbet etmiştir.)

d - Sevgide şirk

(شِرْكُ الْمُحَبَّةِ)

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ }

"İnsanlardan bazıları Allah'tan başka varlıkları O'na denk tutarlar, onları Allah'ı sevdikleri gibi severler. Müminler ise en çok Allah'ı severler." (Bakara: 2/165)

2 - Küçük Şirk

(الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ)

Küçük şirk: Riyadır.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا }

"Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, salih amel işlesin ve Rabbine ibadette hiç kimseyi ortak koşmasın." (Kehf: 18/110)

3 - Gizli Şirk

(الشِّرْكُ الْخَفِيُّ)

Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"الشِّرْكُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ النَّمْلَةِ السَّوْدَاءِ عَلَى صِفَاءِ سَوْدَاءٍ فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ"

"Bu ümmet içinde şirk, koyu karanlık bir gecede, siyah karıncaların, siyah taşlar üzerinde hareket etmesi gibi hareket eder."

Bunun keffareti ise Rasulullah (s.a.v)'in yapmış oldukları şu duayı yapmaktır:

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَشْرِكَ بِكَ شَيْئًا وَأَنَا أَعْلَمُ وَأَسْتَغْفِرُكَ مِنَ الذَّنْبِ الَّذِي لَا أَعْلَمُ".

"Allah'ım! Herhangi bir şeyi şirk koştuktan sana sığınırım. Bilmeden işlediğim günahı da senden mağfiret dilerim." ¹¹

---

¹¹ Hadisin bir çok lafzı ve bir çok şahidi vardır. Buhari'nin Edeb'ul Mufred'de Ebubekr (ra)'dan rivayet etmiş olduğu lafız şu şekildedir:

حَدَّثَنَا عَبَّاسُ الثَّوْرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا لَيْثٌ، قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدُ بْنُ أَبِي حَرْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ، يَقُولُ: "أُتِلِّفْتُ مَعَ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، إِلَى اللَّهِ فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ، لِلشِّرْكِ فِيكُمْ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ الثَّمَلِ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَهَلِ الشِّرْكَ إِلَّا مَنْ جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لِلشِّرْكِ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ الثَّمَلِ، أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى شَيْءٍ إِذَا قُلْتَهُ ذَهَبَ عَنْكَ قَلِيلُهُ وَكَثِيرُهُ؟ قَالَ: قُلِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَشْرِكَ بِكَ وَأَنَا أَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا أَعْلَمُ".

Ma'kul b. Yesar'dan dedi ki Ebubekr es-Siddik (ra) ile Allah Rasulu (sav)'e gittim. Yanına varınca şöyle dedi: Ey Ebubekr! Sizin içinizde şirk karıncanın ayak sesinden daha gizlidir! Bunun üzerine Ebubekr (ra) dedi ki: Şirk Allah'ın yanında başka bir ilah edinmek değil midir? Bunun üzerine Allah rasulu (sav) şöyle buyurdu: Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki şirk karıncanın ayak sesinden daha gizlidir. Sana bir şey göstereyim mi ki, onu söylediğin zaman, şirkin azını ve çoğunu senden gidersin.»

«De ki: "Allah'ım, bildiğim halde sana şirk koştuktan sana sığınırım ve bilmediğim şeyden de, senden mağfiret dilerim."» (Edeb'ul Mufred no: 716)

Bunun benzerleri Ahmet Müsned': 4/403 Taberani "Kebir" ve "Evsat", Ebu Ya'la, Mecmeu'z-zevaid: 10/223,224, Tergib ve't-Terhib:1/76'da Huzeyle, Aişe ve Ebu Musa (r. anhum ecmain)'den nakledilmiştir.

KÜFÜR VE ÇEŞİTLERİ

(الْكُفْرُ)

Muhammed bin Abdilvehhab (rh.a) bu hususta şunları zikretmektedir:

Küfür iki çeşittir:

1 - Büyük Küfür

(الْكُفْرُ الْأَكْبَرُ)

Büyük Küfür: (Küfr'ül ekber) İslam dininden çıkaran küfürdür. (Buna Küfr'ü millet de denir.) Beş çeşittir:

a - Yalanlama (İnkâr) küfrü

(كُفْرُ التَّكْذِيبِ)

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ}

"Allah'a karşı yalan uydurandan, yahut hak kendisine gelmişken onu yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Cehennemde kafirler için kalacak yer yok mudur?" (Ankebut: 29/68)

b – Tasdikle beraber büyüklenme ve yüz çevirme küfrü

(كُفْرُ الْإِبَاءِ وَالِاسْتِكْبَارِ مَعَ التَّصْدِيقِ)

Doğru olduğuna inanmakla birlikte büyülenerek yüz çevirmektir.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ}

وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ}

"Hani bir zamanlar meleklere: "Adem'e secde edin" demişdik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O ise kaçındı, büyüklük tasladı ve kafirlerden oldu." (Bakara: 2/34)

c - Şüphe küfrü

(كُفْرُ الشَّكِّ)

Buna, küfr'üz zann yani zanna dayalı küfür de denir.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْقَةٍ ثُمَّ سَوَّاهُ رَجُلًا لَّكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا}

"(Gurur ve kibirle) kendisine zulmederek bağına girerken: "Bunun, hiçbir zaman yok olacağını sanmam. Kıyametin kopacağını da zannetmiyorum. Şayet Rabbime döndürülürsem, hiç şüphem yok ki, orada bundan daha hayırlısını bulurum." dedi. Karşılıklı konuştukları arkadaşı ona: "Sen, seni topraktan, sonra nutfeden yaratan, daha sonra seni bir adam biçimine sokan Allah'ı mı inkar ediyorsun? İşte o benim Rabbim olan Allah'tır. Ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam" dedi." (Kehf: 18/35-38)

d - Yüz çevirme küfrü

(كُفْرُ الْإِعْرَاضِ)

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُذُنُوا مُعْرِضُونَ}

"...İnkâr edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler."

(Ahkaf:46/3)

e - Nifak küfrü

(كُفْرُ النِّفَاقِ)

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ }

" Bunun sebebi, onların önce iman edip sonra inkar etmeleridir. Bu yüzden kalpleri mühürlenmiştir. Artık onlar hiç anlamazlar."
(Munafikun: 63/2-3)

2 - Küçük Küfür

Küçük küfür: (Küfr'ül asgar) İslam dininden çıkarmayan küfürdür. (Buna Küfr'ü nimet, yani nimete nankörlük ismi de verilir.)

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

{ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ }

"Allah, şöyle bir ülkeyi (ibret için) örnek verdi: Bu ülkede güven ve huzur vardı. Oraya her taraftan bol bol rızık gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku belasını tattırdı." (Nahl: 16/112)

NİFAK (MÜNAFİKLİK)

(النِّفَاقِ)

Şeyh Muhammed bin Abdilvehhab (rh.a) şöyle diyor:

Nifak (ikiyüzlülük, olduğundan başka görünmek) iki çeşittir.

1- İtikadi nifak

2- Ameli nifak.

1- İtikadi nifak

(الْإِعْتِقَادِيُّ النِّفَاقُ)

İtikadi nifakın altı çeşidi vardır. Bunlar:

a- Rasulullah'ı yalanlamak,

b- Rasulullah'ın getirdiklerinin bir kısmını yalanlamak,

c- Rasulullah'a buğzetmek,

d- Rasulullah'ın getirdiklerine buğzetmek,

e- Rasulullah'ın getirdiği dinin başarısızlığını görünce bundan sevinç duymak,

f- Rasulullah (s.a.v)'in dininin başarı kazanmasına üzülmek, bundan rahatsızlık duymak.

Bu nifakın altı çeşidinden herhangi birisine sahip olanlar cehennem en alt tabakasında bulunacaktır.¹² Şikaktan (ayrılıktan) ve nifaktan (ikiyüzlülüktен) Allah'a sığınırız.

2-Ameli nifak

(النِّفَاقُ الْعَمَلِيُّ)

Bu da beş çeşittir.

Rasulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor:

آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتِيَ خَانَ

"Münafığın alameti üçtür; Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, kendisine birşey emanet edilince ihanet eder."¹³

---

¹² Bu tarz amelleri işleyenler hakiki anlamda münafık ve kafirdirler. Allahu teala şöyle buyuruyor:

"Doğrusu münafıklar, cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Onlar için hiçbir yardımcı bulamazsın." (4/Nisâ, 145)

¹³ Buhari İman: 34, Edeb: 69, Müslim İman: 106, 108 Tirmizi İman: 14, 20, Ahmed: 2/291, 397

Hadisin başka bir lafzında ise bunlara ilave olarak şöyle buyurulmuştur:

وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

"Husumet ettiği zaman haktan ayrılır. Ahdedince ahdini bozar.

14

TAĞUTUN MANASI

Şeyhulislam Muhammed bin Abdilvehhab (rh.a) diyor ki:¹⁵

Allah sana rahmet etsin bil ki; Yüce Allah'ın Ademoğluna ilk farz kıldığı şey tağutu inkar edip, Allah'a iman etmesidir. Bunun delili Allah (c.c) şu kavlidir:

{وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ}

"Andolsun ki biz her millete "Allah'a ibadet edin ve tağuttan sakının" diye (emretmeleri için) bir rasul gönderdik." (Nahl: 16/36)

Tağutu inkar etmek şöyle olmalıdır:

Allah'tan başkasına ibadet etmenin batıl olduğuna inanmalı ve Allah'tan başka ibadet edilenleri terk etmeli, onlara buğz etmeli, bunların taraftarlarını (şirk ehlini) tekfir etmeli ve onlara karşı düşmanlık beslemelidir.

Allah'a imana gelince o da şöyle olmalıdır:

İbadet edilecek yegane mabudun başkası değil sadece O olduğuna iman etmeli, ibadetin hangi çeşidi olursa olsun, tümünü sadece Allah için halisane olarak yerine getirip, O'nun dışında ilah olarak kabul edilenlere ibadeti reddetmelidir. İhlas (tevhid) ehlini sevmeli, onları dost edinmeli, aynı zamanda şirk ehline karşı buğz ve düşmanlık beslemelidir. İşte İbra-

¹⁴ Buhari İman:24, Mezalim: 17, Müslim İman: 106 Ebu Davud Sünnet; 15, Ahmed: 2/189, 198

¹⁵ Ed-Durar'us Seniyye 1/162-163

him (a.s)'in getirdiği din budur. Öyle ki kim bundan uzak durur, buna sırt çevirirse, o kendini aşağılamış olur.¹⁶ Allah'ın şu ayette zikretmiş olduğu güzel örnek de budur:

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

{قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ}

"İbrahim ve onunla beraber olanlarda, sizin için güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki: "Biz sizden ve sizin Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi reddettik. Bir tek Allah'a inanmanıza kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir." (Mümtahine: 60/4)

Tagut: Genel (bir ifade)dir. her varlığa verilen genel isimdir. İster kendisine ibadet edilen bir mabud isterse de kendisine tabi olunan veyahut da Allah ve Rasulu'ne muhalif olarak itaat edilen birisi olsun; Allah'tan başka ibadet edilen ve kendisine ibadet edilmesine rıza gösteren herkes taguttur.

Tagutlar çoktur. Ancak bunların önde gelenleri beş tanedir:

1 - İnsanları Allah'tan başkalarına ibadete çağıran şeytan.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ}

"Ey Ademoğlu! Ben size, şeytana ibadet etmeyin, çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır, diye bildirmedim mi?" (Yasin: 36/60)

---

16 Yazar şu ayete atıf yapmaktadır: "Kendi nefisini aşağılık kılıandan başka, İbrahim'in dininden kim yüz çevirir? Andolsun, biz onu dünyada seçtik, gerçekten ahirette de O Salihlerdendir" (Bakara: 130)

2 - Allah'ın hükümlerini değiştiren zalim idareciler.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{أَلَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا}

"Sana indirilene ve senden öncekilere indirilenlere inandıklarını iddia edenleri görmüyor musun? Reddetmeleri emrolunmuşken tağuta muhakeme olmak istiyorlar. Oysa ki şeytan onları büsbütün sapırmak istiyor." (Nisa: 4/60)

3 - Allah'ın indirdiklerinden başka hükümlerle hükmedenler.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ}

"Kim Allah'ın indirdiğiyle hüküm vermezse, işte onlar kafirlerin ta kendileridirler." (Maide: 5/44)

4 – Allah'ın dışında Gaybı bildiğini iddia eden kişi.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمَنْ خَلْفَهُ رَصَدًا} فَإِنَّهُ يُسَلِّطُ

" Gaybı bilen Allah, gaybını kimseye açmaz. Ancak rasullerinden razı olduğu kimseler başka...Çünkü O, onun önüne ve arkasına izleyiciler (koruyucu melekler) dizer." (Cin: 72/26-27)

{وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا

تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ {

"Gaybın anahtarları O'nun katındadır; O'ndan başka kimse O'nu bilemez. Karada ve denizde olanların tümünü O bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi bile bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır." (En'am: 6/59)

5 – Allah'ın dışında kendisine ibadet edilen ve buna rıza gösteren.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ فَلَيْكَ بِخَبْرِهِ جَهَنَّمَ كَذَلِكَ بَخَرِي الظَّالِمِينَ {

"Onlar içinde kim, ben Allah'tan başka bir ilahım derse, işte onu cehennemle cezalandırırız. Zulmedenlerin cezasını işte böyle verimiz." (Enbiya: 21/29)

Şurası çok iyi bilinmelidir ki, bir kimse tağutu reddetmediği müddetçe Allah'a iman etmiş sayılmaz. Çünkü yüce Allah, bu hususta kitabında şöyle buyurmaktadır:

{فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمَرْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {

"Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tağutu reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitendir, bilendir." (Bakara: 2/256)

Yukarıda sunduğumuz ayetin baş kısmında şu ifadeler yer almaktadır:

"Artık rüşd ile gayy birbirinden ayrılmıştır."

Rüşd: Muhammed (sav)'in dinidir.

Ğayy: Ebu Cehil'in dinidir.

Urvetu'l-vuska (sağlam kulp): Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah olmadığına şهادette bulunmaktadır. "La ilahe illallah" kelimesi hem reddi, hem de ispatı içermektedir. Bu itibarla:

("La ilahe" yani ilah yoktur manasına gelen kısım) Allah'tan başka ibadet edilenleri reddetmek ve de (**İllallah** yani Allah hariç manasına gelen kısmı ise) her türlü ibadeti ortağı bulunmayan, bir olan Allah (c.c)'a yapmaktır.

الأصول الثلاثة

ÜÇ TEMEL ESAS

DÖRT MESELE

Şeyhulislam Muhammed bin Abdilvehhab (rh.a) der ki:

Şunu bil ki –Allah'ın rahmeti üzerine olsun– bizim dört meseleyi bilmemiz gerekmektedir:

1 - İlim: Yani Allah'ı, Rasulunu ve de İslam dinini delilleriyle bilmek.

2 - Amel: Bu ilimle amel etmek.

3 - Buna davet etmek.

4 - Davet sırasında görülen eziyetlere sabretmek. Bütün bunların delili Asr suresidir. Bu surede Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

{وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ}

"Asra yemin olsun ki, insan hiç şüphesiz hüsrandır. Ancak iman edip, salih amel işleyenler ve birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler bundan müstesnadır." (Asr: 103/1-3)

İmam Şafî –yüce Allah’ın rahmeti üzerine olsun– şöyle demektedir: “Eğer yüce Allah kullarına karşı bu sureden başka bir hüccet (delil) indirmemiş olsaydı, bu dahi onlara yeterdi.”

İmam Buharî de –Allah’ın rahmeti üzerine olsun–Sahih’inde ilmin söz ve amelden önce olduğuna dair bir bab açmıştır. Buna delil de yüce Allah’ın şu kavlidir:

{ فَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفَرَ لِدُنْيِكَ }

"(Ey Muhammed!) Bil ki Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur. Kendinin, mümin erkek ve kadınların günahlarının bağışlanması nı dile." (Muhammed: 47/19)

Görüldüğü gibi burada söz ve amelden önce ilim ile başlamaktadır.

ÜÇ MESELE

Şunu bil ki –Allah’ın rahmeti üzerine olsun– her müslüman erkek ve kadına şu üç meseleyi öğrenmek ve gereğince amel etmek vaciptir:

1 - Allah bizi yarattı, bizi rızıklandırdı. Ve O bizleri başıboş bırakmamıştır. Bilakis bizlere bir rasul gönderdi. Kim ona itaat ederse cennete, kim de karşı gelirse cehenneme gidecektir.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا }

"Firavun'a bir rasul gönderdiğimiz gibi, doğrusu, size de hakkınızda şahitlik edecek bir rasul gönderdik. Ama Firavun o rasule karşı gelmiş, biz de onu ağır ve çetin bir azaba uğratmıştık." (Müzzemmil: 73/15-16)

2-Yüce Allah ibadetinde kendisine herhangi bir kimsenin ortak şulmasına –ister mukarreb (Allah’a yakınlaştırılmış) bir melek, isterse de

mürsel (rasul olarak gönderilmiş) bir peygamber olsun- asla razı olmaz. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur:

{وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا}

"Mescidler şüphesiz Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte kimseye dua (ibadet) etmeyin." (Cin: 72/18)

3 - Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat eder ve Allah'ı tevhid ederse (bir-lerse), o kimsenin Allah ve Rasûlüne karşı gelen kimseleri en yakın akrabası olsa dahi veli edinmesi caiz değildir. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur:

{لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ}

"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları olsa bile- Allah'a ve Rasûlüne düşman olanlara sevgi beslediğini göremezsin. İşte Allah imanı onların kalblerine yazmış ve katından bir nur ile onları desteklemiştir. Onları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacak ve onlar orada temelli kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte onlar Allah'ın hizbidir (taftarıdır). İyi bilin ki, kurtuluş erecek olanlar sadece Allah'ın hizbi (taftarı) olanlardır." (Mücadele: 58/22)

Allah'ın kendisine itaatinin yollarını göstermesini dilediğimiz kişi! Şunu bil ki Hanîflik İbrahim'in milleti (dini)dir. Bu da yüce Allah'a bir ve tek olarak , dini de yalnızca O'na has kılarak ibadet etmektir. Allah bütün

insanlara bunu emretmiştir ve onları bunun için yaratmıştır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

{وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ}

“Ben cinleri de, insanları da ancak Bana ibadet etsinler diye yarattım.” (ez-Zâriyât, 51/56)

Buradaki “...yalnız Bana ibadet etsinler...” buyruğu "Beni birlesinler" demektir.

Allah'ın verdiği emirlerin en büyüğü tevhid'dir. Tevhid de yalnızca Allah'a ibadet etmek demektir.

Nehyettiği şeylerin en büyüğü de şirk'tir. Şirk Allah ile birlikte Allah'tan başkasına dua ve ibadet etmek demektir. Delili de yüce Allah'ın şu buyruğudur:

{وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا}

“Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın.” (en-Nisâ, 4/36)

Sana: İnsanın bilmekle yükümlü olduğu üç esas nedir? diye sorulursa de ki: Kulun Rabbini, dinini ve peygamberi Muhammed'i –sallallahu aleyhi ve sellem– bilmesidir.

BİRİNCİ ESAS: KULUN RABBİNİ BİLMESİ

Bundan dolayı sana Rabbin kimdir? diye sorulursa, de ki: Rabbim Allah'tır, O nimetleriyle beni de, bütün âlemleri de terbiye etmiştir. O benim mabudumdur ve ben O'ndan başkasına ibadet etmem.

Buna delil de yüce Allah'ın:

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ }

“Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’adır.” (el-Fatiha, 1/1) buyrudur. Allah'ın dışındaki her bir varlık âlemdir, ben de o âlemden bir kişiyim.

Sana: Rabbini ne ile bildin? diye sorulursa, de ki: Ben Rabbimi ayetleriyle ve yaratıklarıyla bildim. Gece ve gündüz, güneş ve ay O'nun ayetlerindendir. Yedi gök, yedi yer, onların içindekiler ve aralarındakiler de O'nun yarattıklarının bir kısmıdır. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:

{ وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا
لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ }

"Gece ile gündüz, güneş ile ay onun ayetlerindendir. Güneş ve aya secde etmeyin. Eğer yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız onları yaratan Allah'a secde edin. " (Fussilet Suresi 37. ayet)

Ve şöyle buyurmuştur:

{ إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى
عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ
مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ }

"Muhakkak ki sizin Rabbiniz olan Allah, gökleri ve yeryüzünü altı günde yaratmış ve sonra da arşa istiva etmiştir. Gündüzün aydınlığını, onu süratle takip eden gece ile örten, güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğdiren O'dur. Yaratmak da emretmek de Allah'a mahsustur. Alemlerin Rabbi olan Yüce Allah şanı yüce olandır." (Araf Suresi 54. ayet)

Rab; kendisine ibadet edilen (ve de ibadet edilmesi gereken)dir. Buna delil ise yüce Allah'ın şu sözüdür:

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَتَّقُونَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ }

"Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet edin. Umulur ki (böylece Allah'ın azabından) korunmuş olursunuz. O Rab ki sizin için yeryüzünü bir döşek, gökyüzünü de sağlam bir çatı yaptı. Gökyüzünden yağmuru indirip onunla sizin için çeşitli meyveleri rızık olarak çıkardı. Öyle ise artık bile bile Allah'a ortaklar koşmayın." (Bakara Suresi 21-22. ayetler)

İbn-i Kesir (Allah ona rahmet etsin) şöyle demiştir. İbadete müstahak olan yegane varlık bu kadar çeşitli mahlukatı yaratandır, yani Allah'tır.

Allah'ın yapılmasını emrettiği; **İslam** (teslim olmak), **iman** (kesin bir inançla inanmak) ve **ihsan** (Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etmek) ve de ibadet kapsamında yer alan **dua**, **havf** (korku), **reca** (ümit etmek), **tevekkül etmek**, **rağbet** (isteyerek yönelmek), **rahbet** (çekinerek korkmak), **huşu** (itaat ederek sakınmak), **haşyet** (bilerek korkmak), **inabe** (yönelmek), **istiane** (yardım dilemek), **istiaze** (sığınmak), **istigase** (imdat dilemek), **zebh** (kurban kesmek), **nezz** (adak adamak) buna benzer yüce Allah'ın emretmiş olduğu bütün çeşitleri ile ibadet, sadece ve sadece Allah'a mahsustur.

(Bunlara) delil yüce Allah'ın şu buyruğudur:

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

"Mescidler şüphesiz Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte kimseye dua (ibadet) etmeyin." (Cin: 72/18)

Her kim bu ibadetlerden herhangi birisini Allah'tan başkasına yöneltecek olursa, o kimse müşrik ve kâfirdir. Buna da delil yüce Allah'ın şu buyruğudur:

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ هَا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ

"Kim buna dair hiçbir delili bulunmaksızın, Allah ile birlikte başka bir ilâha dua (ve ibadet) ederse, onun hesabı ancak Rabbinin katındadır. Kâfirler –hiç şüphesiz– kurtuluşa eremezler." (el-Mu'minûn, 23/117)

Hadis-i şerifte de: الدُّعَاءُ مُحُ الْعِبَادَةِ **"Dua ibadetin beynidir"**¹⁷ diye buyrulmaktadır. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

"Rabbiniz buyurdu ki: 'Bana dua edin, ben de duanızı kabul edeyim. Şüphesiz Bana ibadet etmeyi büyüklüklerine yedirmeyenler yakında hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir.' (el-Mu'min, 40/60)

Havf (Korku): Bunun ibadet olduğuna delil Yüce Allah'ın şu ayeti-dir:

فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونَ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Eğer iman eden kimseler iseniz, onlardan (kafirlerden) değil benden korkun" (Ali İmran Suresi: 175. ayet)

¹⁷ Tirmizi, De'avat: 2, Tirmizi hadis hakkında şu notu düşmüştür: "Hadis bu vecihten garibtir. Biz bunu İbn Lehiya hadisinden başka bir yolla bilmiyoruz." Tirmizi'de 3371 no'lu hadis

Reca (Ümit Etmek): Bunun ibadet olduğuna delil Yüce Allah'ın şu ayetidir:

{فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ
أَحَدًا}

"Kim Rabbi ile karşılaşmayı ümit ederse salih amel işlesin ve Rabbine yapmış olduğu ibadetlerde ona kimseyi ortak koşmasın" (Kehf Suresi 110. ayet)

Tevekkül Etmek (Güvenip dayanmak): Bu ibadetin delili ise Yüce Allah'ın şu sözleridir:

{وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ}

"Eğer iman etmiş iseniz ancak Allah'a tevekkül edin" (Maide: 23)

{وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ}

"Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter" (Talak Suresi 3. Ayet)

Rağbet (İsteyerek Yönelmek), Rahbet (Çekinerek Korkmak), Huşu (İtaat Ederek Sakınmak): Bu ibadetlere delil ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ}

"Şüphesiz bunlar hayırlı işler yapmaya koşarlar. Rağbet ederek, rahbet ile (korkarak) bize dua ederlerdi. Bize gönülden derin saygı (huşû) duyarlardı." (Enbiya: 90)

Haşyet (Korkmak): Bu (ibadete) delil ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

"Onlardan değil, asıl benden korkun" (Maide: 44)

{ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي }

İnabe (Yönelmek): Bu (ibadetin) delili ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

"Rabbimize yönelin ve O'na teslim olun." (Zümer: 54)

{ وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ }

İstiane (Yardım Dilemek): Bu (ibadete) delil ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ }

"Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz" (Fatiha:5)

Allah rasulu (sav) bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

"Yardım dilediğin zaman Allah'tan yardım dile"¹⁸

إِذَا اسْتَعْنَيْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ

İstiaze (Sığınmak): Bu (ibadetin) delili ise Yüce Allah'ın şu sözleridir:

{ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ } "De ki: Sabahın rabbine sığınırım" (Feklak: 1)

{ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ } "De ki: İnsanların Rabbine sığınırım" (Nas Suresi 1-2. ayet)

İstigase (İmdat Dilemek): Bu (ibadetin) delili ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابْ لَكُمْ }

¹⁸ Tirmizi, Sıfat'ul kıyame, No: 2516

"Rabbini imdada çağırınız da (O da hemen akabinde) sizin bu çağrınıza cevap vermişti(karşılık vermişti). (Enfal Suresi 9. ayet)

Zebh (Kurban Kesmek): Bu (ibadetin) delili ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ * قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ * لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

"Şüphesiz Rabbim beni doğru yola, gerçek dine ve haniflerden olan İbrahim'in dinine iletmıştır" de.

De ki: "Namazım, kestiğim kurbanım, hayatım ve ölümüm, alemlerin Rabbi Allah içindir.

O'nun hiçbir ortağı yoktur; böyle emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim." (Enam Suresi 161-163. ayetler)

(Peygamber efendimizin) sünnetinde şöyle gelmiştir: **"لَعَنَ اللَّهُ مَنْ**

"دَبَّحَ لِغَيْرِ اللَّهِ "Allah kendinden başkası için kurban kesene lanet etmiştir."¹⁹

Nezr (Adak Adamak): Bu (ibadetin) delili ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا}

"Onlar adaklarını yerine getirirler ve şerri, kötülüğü yaygınlaşmış olan (o) günden korkarlar" (İnsan Suresi 7. ayet)

¹⁹ Müslim. Edahi: 8 no: 1978

İKİNCİ ESAS: İSLAM DİNİNİ DELİLLERİYLE BİLMEK

İslam: Kulun Allah'ı birleyerek ona teslim olması, itaat ederek Ona boyun eğmesi, şirkten ve onun ehlinde beri olması (uzaklaşması) demektir.

İslam üç mertebedir. Bu mertebeler şunlardır: İslam, İman, İhsan. Her mertebenin de kendine göre rükünleri (şartları) vardır.

BİRİNCİ MERTEBE: İSLAM

İslam'ın Rükünleri:

1- Kelime-i Şehadet getirmektir. Yani Allah'tan başka (ibadet edilecek) ilah olmadığına ve Muhammed sav'ın onun elçisi olduğuna şahadet etmektir.

2- Namaz kılmak

3- Zekat vermek

4- Oruç tutmak

5- Hacca gitmek (Allah'ın hürmetli evini hacetmek)

Kelime-i Şehadetin delili Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ }

"Allah O'ndan başka (ibadet edilecek) hiç bir ilah olmadığına şahitlik etmiştir. Melekler ve ilim ehli olanlar da dosdoğru ve adaletli olarak buna şahitlik etmişlerdir. O Aziz ve Hakim olan Allah'dan başka (ibadet edilecek) bir ilah yoktur." (Ali İmran Suresi 18. ayet)

(Şehadetin) manası ise: Allah'tan başka ibadet edilecek başka bir hak ilah yoktur demektir. لَا إِلَهَ "ilah yoktur" sözü kabule karşılık reddi içerir; Allah'ın dışındaki bütün ibadet edilen her şeyi nefy eder (hükümünü kaldırır). "إِلَّا اللَّهُ" "Allah'tan başka" sözü ise; ibadetin yalnızca yüce Allah'a yapılması gerektiğini, mülkünde O'nun hiçbir ortağının bulunmadığı gibi ibadetinde de O'nun herhangi bir ortağının bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu şehadetin açıklaması ve tefsiri Yüce Allah'ın şu sözleridir.

{وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ}

"Hani İbrahim babasına ve kavmine şöyle demişti: Beni yaratan Allah hariç sizin ibadet ettiklerinizden beriyim (uzağım). Muhakkak ki O, beni doğruya iletecektir. (Allah) İbrahim'in bu sözünü kendisinden sonra gelecek olanlar belki hakka, doğruya yönelirler, dönerler diye kalıcı bir söz kılmıştır." (Zuhuruf Suresi 26-28. ayetler)

Ve şöyle buyurmuştur:

{قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ}

"De ki: Ey kitap ehli! (Yahudiler ve Hristiyanlar) sizinle bizim aramızda eşit olan bir kelimeye geliniz. Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak tutmayalım. Kimimiz, kimimizi Allah'tan başka rabler edinmesin. Eğer yüz çevirirlerse bizim gerçekten müslümanlar olduğumuza şahid olun deyin. " (Ali İmran Suresi 64. ayet)

Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Allah'ın Resulü, elçisi olduğuna şahadet etmenin delili ise, Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ }

"Muhakkak ki size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki; sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatli, merhametlidir." (Tevbe Suresi 128. ayet)

"Muhammed Allah'ın Resulüdür" şهادetinin manası ise şudur: Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmenin anlamı da emrettiği hususlarda ona itaat etmek, verdiği haberleri tasdik etmek, nehyedip yasakladığı hususlardan uzak durmak ve ancak onun getirdiği şeriata uygun olarak Allah'a ibadet etmektir.

Namazın ve zekâtın delili ile tevhid'in açıklaması yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirilmektedir:

{وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ }

"Halbuki onlar, O'nun dininde ihlâs sahipleri ve hanif'ler (İslâm'a bağlananlar) olarak Allah'a ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkası ile emrolunmadılar. Dosdoğru din işte budur." (Beyyine Suresi 5.ayet)

Orucun delili şu ayettir:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ }

“Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki sakınırsınız.” (Bakara–183)

Haccın delili şu ayettir:

{وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ عَلٰى الْعٰلَمِيْنَ }

“Ona bir yol bulabilenlerin o Evi hacetmesi, Allah’ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Artık kim inkâr ederse, şüphesiz ki Allah âlemlere muhtaç değildir.” (Ali İmran–97)

İKİNCİ MERTEBE: İMAN

İman yetmiş küsur şubedir. Bunun en üstünü lâ ilâhe illallah’tır, en aşağısı yolda rahatsızlık veren şeyleri ortadan kaldırmaktır. Haya da iman şubelerindendir.

İMANIN ŞARTLARI:

İmanın esasları altıdır : “Allah’a, Meleklerine, Kitaplarına, Resullerine, Ahiret gününe, kadere yani hayrın ve şerrin Allah’tan geldiğine iman etmektir.”

Bu altı şarta delil ise yüce Allah’ın şu sözüdür:

{لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِيِّنَّ }

"İyilik yüzlerinizi doğuya ve batıya doğru çevirmeniz değildir. Ve lakin gerçek iyilik Allah'a, Ahiret gününe, meleklerine, kitaba ve peygamberlere iman edenin iyiliğidir." (Bakara Suresi 177. ayet)

Kaderin delili ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ} "Muhakkak ki biz her şeyi belli bir kadere göre yarattık." (Kamer Suresi 49. ayet)

ÜÇÜNCÜ MERTEBE: İHSAN

İhsanın tek bir rüknü vardır. İhsan, yüce Allah'a sen onu görüyor-muşçasına ibadet etmendir. O'nu görmüyorsan dahi şüphesiz ki O seni görmektedir. İhsanın delili ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ}

"Muhakkak ki Allah, takva sahipleri ve ihsan sahipleri ile beraberdir." (Nahl Suresi 128. ayet)

Ve Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

{وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ وَتَقْلُبُ فِي السَّاجِدِينَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ}

"İzzet ve rahmet sahibi olana (Allah'a) tevekkül et. O ki seni namaza kalktığın zaman da secde edenler arasında dolaşmanı da görür. Şüphesiz ki O her şeyi işiten ve bilendir." (Şuara Suresi 217-220. ayet)

Ve Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

{وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا
كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ }

“Herhangi bir işte bulunsan, ona dair Kur’ân’dan bir şey okusan ve siz her ne yaparsanız, yapınız o işe daldığınızda Biz mutlaka üzerinize şahidiz.” (Yunus Suresi 61. ayet)

Bu konuya Peygamber efendimizin sünnetinden delil ise meşhur Cibril hadisidir:

بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ، شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، فَجَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَحْذَيْهِ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ: (أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا). قَالَ: صَدَقْتَ. فَعَجَبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ. قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ. قَالَ: (أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ). قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ. قَالَ: (أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ). قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ. قَالَ: (مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ). قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا. قَالَ: (أَنْ تَلِدَ الْأُمَةُ رَجُلًا، وَأَنْ تَرَى الْخِفَاءَ الْعُرَاءَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّيْءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي

(الْبُنْيَانِ). قَالَ: فَمَضَى، فَلَبِثْنَا مَلِيًّا، فَقَالَ: (يَا عُمَرُ أَتَدْرُونَ مِنَ السَّائِلِ؟
(. قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: (هَذَا جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ أَمْرَ دِينِكُمْ).

Ömer bin Hattab (Radıyallahu anh)'dan rivayet olunan bir hadisi şerifte şöyle buyurmuştur:

“Bizler bir gün Rasûlullah’ın –sallallahu aleyhi ve sellem– huzurunda oturuyorken ansızın elbiseleri oldukça beyaz, saçları oldukça siyah, üzerinde yolculuğun izleri görülmeyen ve aramızdan kimsenin tanımadığı bir adam yanımıza çıkageldi. Nihayet Peygamber’in –sallallahu aleyhi ve sellem– önünde oturdu, dizlerini onun dizlerine dayadı, ellerini de dizleri üzerine koyup dedi ki:

“Ey Muhammed! Bana İslâm’dan haber ver.” Rasûlullah –sallallahu aleyhi ve sellem– şöyle buyurdu:

“İslâm, Allah’tan başka hiçbir ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Rasûlü olduğuna şehâdet getirmen, namazı kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve eğer ona yol bulabilecek olursan Beyt’i haccetmendir.” Adam:

“Doğru söyledin” dedi. Biz de ona hayret ettik. Hem ona soru soruyor, hem de onu tasdik ediyordu. Daha sonra bu adam:

“Öyleyse bana imanın ne olduğunu bildir” dedi. Peygamber şöyle buyurdu:

“(İman) Allah’a, meleklerine, kitaplarına, rasûllerine ve âhiret gününe iman etmen, bir de hayrı ile şerri ile kadere iman etmendir” buyurdu. Adam:

“Doğru söyledin” dedi. “O halde bana İhsandan haber ver.” Peygamber şöyle buyurdu:

“(İhsan) Allah’a O’nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Sen O’nu görmesen dahi, O seni görür.” Yine adam:

“O halde bana saatten haber ver” dedi. Peygamber şöyle buyurdu:

“Hakkında kendisine soru sorulan kişi, soru sorandan daha bilgili değildir.” Adam:

“O halde bana onun alâmetlerinden haber ver.” Peygamber şöyle buyurdu:

“Cariyenin hanımefendisini doğurması; yalınayaklı, elbisesiz, fakir koyun çobanlarının yüksek binalar yapmakta birbirleriyle yarış-tıklarını görmendir.”

(Ömer) dedi ki: Adam daha sonra gitti. Uzun bir süre böylece kaldık. (Peygamber) şöyle buyurdu:

“Ey Ömer! Soru soranın kim olduğunu biliyor musun?” Ben:

“Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim.” Şöyle buyurdu:

“Bu Cebrail’dir. Dininizin emirlerini sizlere öğretmek üzere size geldi.”²⁰

ÜÇÜNCÜ ESAS:

PEYGAMBER EFENDİMİZ MUHAMMED (SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM)’İN BİLİNMESİ

Üçüncü esas: Peygamberiniz Muhammed’i –sallallahu aleyhi ve sellem– bilmektir. Onun adı Muhammed olup geriye doğru atalarının adı sırasıyla şöyledir: Abdullah, Abdu’l-Muttalib ve Hâşim. Hâşim, Kureyş’tendir. Kureyş de Araplardandır. Araplar da İbrahim el-Halil’in oğlu İsmail’in soyundandırlar. Ona ve Peygamberimize salât ve selâmlar olsun.

Altmış üç yıl yaşadı. Kırk yaşında peygamber oldu. Yirmi üç yıl nebi ve rasûl olarak görev yaptı. “İkra’: Oku” buyruğu ile ona nübüvvet verildi. “el-Muddessir” hitabı ile de rasûl oldu. Doğup yetiştiği şehir Mekke’dir. Medine’ye hicret etmiştir. Yüce Allah onu şirkten korkutup uyar-mak ve tevhide davet etmek için göndermiştir.

---

²⁰ Müslim İman: 8

Buna delil ise Yüce Allah'ın şu sözleridir:

{ يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ رَبَّكَ فَكَذَّبَ وَثَيَّابَكَ فَطَهَّرَ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ }

"Ey örtüye bürünen (Peygamber), Kalk ve uyar ve Rabbini yücelt ve elbiseni temizle ve pisliklerden uzak dur ve yaptığın iyiliği çok görüp başa kalkma ve Rabbin için sabret." (Müddessir Suresi 1-7. ayetler)

Yüce Allah'ın: "Kalk ve artık uyar" buyruğunun anlamı, şirkten korkutup uyarmak ve tevhide davet etmek demektir. "Ve Rabbini yücelt" tevhid ile O'nu ta'zim et, yücelt. "Elbiseni temizle" yani amellerini şirkten arındır. "Pisliklerden uzak dur" buyruğunda geçen pislikler ise putlardır. Onlardan uzak durmak ise putları ve putperestleri terk edip, onlardan uzak kalmak demektir.

O, bu emre uyarak on yıl süreyle tevhide davet etti. On yıldan sonra da göğe yükseltildi. (yani Mi'rac'a çıktı.) Orada Beş vakit namaz farz kılındı. Bu şekilde Mekke'de üç sene namaz kıldı. Daha sonra Medine'ye hicret etmekle emrolundu. **Hicret:** (Kişinin) şirk beldesinden İslam diyarına intikal etmesi demektir. Şirk beldesinden İslam diyarına Hicret etmek kıyamet kopuncaya kadar İslam ümmeti üzerine farzdır. Buna delil ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{ إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ }

لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُو عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفْوًا غَفُورًا

“Nefislerine zulmedenler olarak, canlarını alacağı kimselere melekler: ‘Ne işte idiniz?’ derler. Onlar: ‘Biz yeryüzünde aciz kalan kimselerdik’ derler. ‘Allah’ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz’ derler. İşte onların durakları cehennemdir. O ne kötü bir dönüş yeridir. Ancak (hicret için) çare bulamayan ve de yol bulamayan erkek, kadın ve çocuklardan aciz kalmış olanlar müstesnâ. İşte böylelerini Allah umulur ki affeder. Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır.” (Nisa Suresi 97-99. ayetler)

Ve Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

{ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةً فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ }

"Ey iman edenler! Şüphesiz ki benim arzım (yeryüzü) geniştir. (Bu itibarla) yalnızca bana ibadet edin." (Ankebut Suresi 56. ayet)

el-Begâvî (yüce Allah’ın rahmeti üzerine olsun) der ki: “Bu âyetin nüzul sebebi Mekke’de kalıp, hicret etmeyen müslümanlar hakkındadır. Yüce Allah onlara; “iman edenler” diye seslenmiştir.”

Hicrete sünnetten delil ise Peygamber efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)’in şu sözüdür:

" لَا تَنْقَطِعُ الْحِجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ، وَلَا تَنْقَطِعُ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا "

“Tevbe kesilinceye kadar hicret de kesilmez. Güneş de batı’dan doğmadıkça tevbe kesilmez.”²¹

²¹ Ebu Davud: Cihad 2479 no’lu hadis

Peygamber –sallallahu aleyhi ve sellem– Medine’de yerleştikten sonra zekât, namaz, hac, cihad, ezan, ma’ruf’u emretmek, münkerden alıkoymak ve benzeri İslâm’ın diğer şer’î hükümlerini emretti. Onun dini bâkîdir. İşte O’nun dini budur. Ne kadar hayır varsa mutlaka ümmete onu göstermiştir, ne kadar kötülük varsa mutlaka da o kötülükten ümmeti sakındırmıştır. Gösterdiği hayır: Tevhid ve Allah’ın sevip, razı olduğu her şeydir. Sakındırdığı kötülük ise şirk ve yüce Allah’ın hoşlanmayıp kabul etmediği her şeydir. Allah onu bütün insanlara peygamber olarak göndermiş, cinlere de, insanlara da hepsine ona itaati farz kılmıştır. Buna delil ise Yüce Allah’ın şu sözüdür:

{قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعاً}

“De ki: Ey İnsanlar! Şüphesiz ben... Allah’ın size, hepinize gönderdiği peygamberiyim.” (Araf Suresi 58. ayet)

Onunla Yüce Allah dinini kemale, tamama erdirmiştir. Buna delil ise Yüce Allah’ın şu sözüdür:

{الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ
الْإِسْلَامَ دِيناً}

“Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nime-timi tamamladım ve size din olarak İslâm’ı beğenip, seçtim.” (Maide Suresi 3. ayet)

Rasûlullah’ın-sallallahu aleyhi ve sellem- vefat ettiğiğinin delili ise Yüce Allah’ın şu sözüdür:

{إِنَّكَ مِيتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ}

"Şüphesiz ki sende öleceksin ve onlarda ölecekler, sonra siz (Ey insanlar) Rabbinizin huzurunda mahkeme olunacaksınız." (Zümer Suresi 30-31. ayetler)

İnsanlar öldükten sonra tekrar diriltileceklerdir. Buna delil ise Yüce Allah’ın şu sözüdür:

{ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى }

"Sizi ondan (topraktan) yarattık ve tekrar ona döndüreceğiz ve bir kere daha sizi ondan çıkaracağız" (Taha Suresi 55. ayet) ve Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

{ وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا * ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا }

"Allah sizi yeryüzünden (tıpkı bir bitki gibi) çıkardı. Sonra oraya sizi tekrar döndürecek, sonra sizi tekrar çıkaracaktır." (Nuh Suresi 17-18. ayetler)

İnsanlık tekrar diriltildikten sonra hesaba çekilecekler ve amellerinin karşılığı verilecektir. Buna delil ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى }

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'a aittir. (bunların yaratılması ise Allah'ın) kötülük edenleri yaptıkları ile cezalandırması, iyilik edenleri, güzel iş işleyenleri de mükafatlandırması içindir." (Necm Suresi 31. ayet)

Kim yeniden diriltilmeyi yalanlarsa kafir olur. Buna delil ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكُمْ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ }

"Kafirler, inkar edenler yeniden diriltilmeyeceklerini zannederler. De ki: Evet Rabbime yemin olsun ki siz tekrardan muhakkak ki diriltileceksiniz. Sonra da yaptıklarınızdan haber edileceksiniz. (Elbet ki) Allah için bunu yapmak çok kolaydır." (Teğabun Suresi 7. ayet)

Yüce Allah bütün peygamberleri müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndermiştir. Buna delil ise Yüce Allah'ın şu sözüdür.

{رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ}

"Müjdeleyici ve korkutucu peygamberler olarak (gönderdik) ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın." (Nisa Suresi 165. ayet)

Rasullerin²² ilki Nuh aleyhisselam, sonuncusu ise Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) efendimizdir. Nuh (as)'ın rasullerin ilki olduğuna dair delil ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ}

"Biz Nuh'a ve daha sonraki peygamberlere vahy ettiğimiz gibi şüphesiz ki sana da vahiy ettik." (Nisa Suresi 163. ayet)

Muhakkak ki Allah Nuh (aleyhisselam)'dan Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kadar bütün ümmetlere bir peygamber göndermiştir. Bütün peygamberler ümmetlerini yalnız Allah'a ibadet etmeye çağırılmış ve tağuta ibadet etmeyi yasaklamışlardır. Buna delil ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ}

"Muhakkak ki biz her ümmete Allah'a ibadet edip, tağutlardan kaçınmaları için bir peygamber gönderdik." (Nahl Suresi 36. ayet)

Yüce Allah bütün kullara tağutu inkar edip, Allah'a iman etmelerini farz kılmıştır.

²² Buradaki "rasul"den kasıt insanlara şirkten tevhide yönelmeleri için davet yapan peygamber anlamındadır. Vahiy alan İlk nebi Adem (as), davetle görevli olan ilk rasul ise Nuh (as)'dır.

İbni Kayyım şöyle demiştir: **Tağut:** Kulun haddini aşmasına sebep olan (Allah'tan başka) ibadet edilen her mabud, (Onun dışında) kendisine tabi olunan ve kendisine itaat edilen her şeydir.

Tağutlar pek çoktur. Başlıcaları beş tanedir:

- 1- İblis (Allah ona lanet etsin)
- 2- Kendisine ibadet edilen ve de bundan razı olan,
- 3- Kendisine ibadete çağıran
- 4- Gaybdan bir şey bildiğini iddia eden
- 5- Allah'ın indirdiğinden başkası ile hükmedenler.

Buna delil ise Yüce Allah'ın şu sözüdür:

{ لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى }

"Dinde zorlama yoktur. Hak batıldan ayrılmıştır. Kim tağutu reddeder, Allah'a iman ederse kopması mümkün olmayan en sağlam kulpa tutunmuş olur. Allah her şeyi işiten ve bilendir." (Bakara Suresi 256. ayet)

La İlahe İllallah'ın manası da budur. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur:

رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ، وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ، وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ

"İşin başı İslam, direği namazdır ve zirve noktası ise Allah yolunda cihaddır."²³

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır. Yüce Allah Muhammed'e, onun aile halkına ve ashabına salât ve selâm eylesin.

---

²³ Tirmizi, İman No: 2616. Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir, demektir. Bu, Muaz (ra)'dan gelen uzunca bir hadisten bir parçadır

القواعد الأربعة

DÖRT KAİDE

Şeyhulislam Muhammed bin Abdilvehhab (rh.a) diyor ki:²⁴

Büyük arşın Kerim Rabbi olan Allah'tan isteğim şudur ki; dünya ve ahirette seni korusun. Nerde olursan ol, o seni mübarek kılsın. Seni verildiğinde şükreden, musibet anında sabreden günah işlediği zaman da tevbe, istiğfar eden kullarından eylesin. İşte bu üç şey dünya ve ahiret saadetinin adresidir.

Allah seni itaatine muvaffak kılsın, bil ki; Muhakkak ki İbrahim (a.s.)'in milleti olan hanifiyye (haniflik), dini bir olan Allah'a halis kılıp yalnızca ona ibadet etmektir. [Allah bütün insanlara bunu emretmiş ve onları bunun için yaratmıştır.]²⁵ Allah (c.c) Şöyle buyuruyor:

{وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ}

“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk (ibadet) etsinler diye yarattım.” (Zariyat-56)

Allah, seni kendisine ibadet için yarattığını öğrendiysen bil ki; Bir ibadetin, ibadet adını alabilmesi için, mutlaka Tevhidle birlikte olması gerekir. Nasıl ki taharetsiz (abdestsiz) kılınan bir namaz namaz olarak isimlendirilemezse tevhidsiz ibadet de ibadet olarak isimlendirilemez. Abdesti bozulan kimsenin tahareti geçerli olmayacağı gibi içine şirk karışan bir ibadet de geçerli olmaz. Allahu teala'nın şu kavlinde olduğu gibi;

²⁴ Ed-Durar'us Seniyye, 2/23-26, Muellefat'uş Şeyh Muhammed bin Abdilvehhab, 1/199-202

²⁵ Bu kısım Durar'us Seniye'de mevcuttur. Muellefat'uş Şeyh Muhammed bin Abdilvehhab içersinde yer alan "Kavaid'ul Erbaa" metninde yoktur.

{ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ
بَالْكَفْرِ أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ }

"Müşriklerin, kendi küfürlerine kendileri şahid iken, Allah'ın mescidlerini imar etme hakları yoktur. İşte bunlar yaptıkları boşa gitmiş olanlardır ve bunlar ateşte ebedi kalacaklardır" (Tevbe: 17)²⁶

Şirkin ibadete karıştığı zaman bozduğunu ve ameli boşa çıkarttığını ve sahibini ebedi cehenneme düşürdüğünü öğrendiyse, sana düşen en önemli vazifenin bunu öğrenmek olduğunu bilmiş oldun. Allah'tan istegim, seni bu tuzaktan yani şirke bulaşmaktan korumasıdır. Bu hususta Yüce Allah şöyle buyuruyor:

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ
يُشْرِكُ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا }

"Allah kendisine şirk koşulmayı asla affetmez, bunun dışındaki günahları ise dilediği kimseler için bağışlar. Kim Allah'a şirk koşarsa, doğrusu büyük bir günahla iftira etmiş olur." (Nisa,48)

Bunu sağlayabilmek için de, Allah'ın (c.c) kitabında zikretmiş olduğu şu dört kaideyi bilmek gerekir:

1 - Birinci Kaide: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in savaştığı kâfirler, Allah'ın yaratan, rızıklandıran, yeryüzünde olup biten işleri çeviren olduğunu kabul etmişlerdi, fakat bu ikrarları müslüman olmalarına yetmedi. Buna dair delil Allah'ın şu ayetidir:

²⁶ Bu ayet Durar'us Seniye'de zikredilmiştir.

{قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ
فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ}

“(Ey Muhammed!) De ki; Gökten ve yerden sizi rızıklandırıp duran kimdir? Yahut Kulak ve gözlerinize asıl sahip olan kimdir? Ölüden diriye, diriden de ölüyü kim çıkarıyor? Bütün işleri bir düzen içinde kim idare ediyor? Onlar Allah'tır diyeceklerdir. De ki: o halde niçin sakınmıyorsunuz?” (Yunus-31)

2 – **İkinci Kaide:** Müşrikler şöyle diyordu: “ Biz ancak Allah’a yakınlaşmak ve şefaati elde etmek için onlara dua ediyor ve yöneliyoruz. Kurbet (yani Allah’a yakınlaşmak için putlarına ibadet etmeleri) hakkında Yüce Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى
إِنَّ اللَّهَ يَخْصِمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ
كَفَّارٌ}

“Ondan başkasını veli edinenler, biz onlara ancak bizi Allah’a daha çok yaklaştırmaları için ibadet ediyoruz derler, Allah onların İhtilaf ettikleri hususlarda elbette hüküm verecektir. Elbette Allah yalancı ve kâfir olan kimseye hidayet etmez.” (Zümer-3)

(Müşriklerin) Şefaet (anlayışları) hakkında ise Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ
شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ}

“Onlar Allah’ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve bunlar Allah katında bizim şefaathçilerimizdir diyorlar.” (Yunus-18)

Şefaath (Aracılık, yardım) menfi (reddedilen) ve de müsbet (kabul edilen) şefaath olmak üzere iki Kısımdır:

1- Menfi şefaath: (Reddedilen şefaath anlayışı) Allah’ın dışında kim-senin güç yetiremeyeceği hususlarda Allah’tan başkasından istenen şefaath. Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعَ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا أَنْفُسَكُمْ
شَفَاعَةُ الْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ } فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا

“Ey iman edenler! Kendisinden artık alış veriş dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Kafirler zalimlerin ta kendisidir.” (Bakara-254)

2- Müspet şefaath: (Kabul edilen şefaath anlayışı) [Sadece Allah’ın kadir olduğu hususlarda]²⁷ Allah’tan istenilen şefaattir. Allah, amelinden ve sözünden razı olduğu kimselere izninden sonra şefaath hakkı verir ve de bu şefaathçıye yapılmış bir ikramdır. Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ }

“O’nun izni olmadan O’nun yanında kim şefaath edebilir.” (Bakara-255)

Üçüncü Kaide: Allah’ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem çeşitli ilahlara tapan insanlara gönderildi. Onlardan bazıları nebilere, bazıları salih kimselere, bazıları ağaçlara, bazıları taşlara, bazıları güneşe, bazıları aya

²⁷ Bu ilave Durar’us Seniye’de mevcuttur.

tapmaktaydı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ise aralarında hiçbir fark görmeden hepsine savaş açtı. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

{وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ}

“Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın!” (Enfal–39)

a - Güneşe ve aya ibadet edenler hakkında Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ}

"Gece ile gündüz güneş ile ay O'nun ayetlerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer yalnız Allah'a ibadet etmek istiyorsanız, bunları yaratana secde edin." (Fussilet: 41/37)

b - Meleklerle ibadet edenler hakkında Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا}

"Allah size melekleri ve peygamberleri rabler edinmenizi emretmez." (Ali-İmran–80)

c - Rasullere ibadet edenler hakkında Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي إِلهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمَ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ}

"Allah: "Ey Meryemoğlu İsa! İnsanlara, Allah'ı bırakıp beni ve annemi iki ilah edinin, diye sen mi söyledin?" dediğinde: "Seni tenzih

ederim, hakkım olmayan bir sözü söylemek bana yakışmaz. Eğer öyle söylemişsem, Sen onu bilirsin. Sen benim nefsimde olanı bilirsin, ama ben Senin nefsinde olanı bilmem. Gerçekten, gaybleri bilen Sensin Sen. (Maide: 5/116)

d - Salih kimselere tapanlar hakkında Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا }

"O yalvardıkları da Rabblerine yaklaşmak için vesile ararlar; O'nun rahmetini umar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, cidden korkunçtur. " (İsra: 17/56-57)

e - Taş ve ağaçlara ibadet edenler hakkında Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ }

"Gördünüz mü o Lat ve Uzza'yi ve üçüncü put olan Menat'ı? " (Necm: 53/19-20)

عَنْ أَبِي وَقْدٍ اللَّيْثِيِّ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ بِحَنَيْنٍ، وَنَحْنُ حَدِيثُ عَهْدٍ بِكُفْرِ، فَمَرَرْنَا عَلَى شَجَرَةٍ يَضَعُ الْمُشْرِكُونَ عَلَيْهَا أَسْلِحَتَهُمْ، يُقَالُ لَهَا: ذَاتُ أَنْوَاطٍ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، "اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ كَمَا هُمْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ، فَقَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ، فُتُّم كَمَا قَالَ أَهْلُ الْكِتَابِ لِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا هُمْ آلِهَةٌ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: إِنَّكُمْ سَتَرْكَبُونَ سَنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ "

Ebu Vakıd El-Leysi şöyle diyor:

"Rasulullah (s.a.s) ile Huneyn'e çıktık. Biz henüz küfürden yeni dönmüştük. Müşriklerin, silahlarını astıkları bir ağaçları vardı. Buna "**Zati**

Envat" denilirdi. İşte biz de bu ağacın olduğu yere geldik. Burada Rasulullah (s.a.s)'e:

"Bize müşriklerin bu zatı Envatları gibi bir Zatu envat tayin et " dedik. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.s) şöyle buyurdu:

"Allahu Ekber! Varlığım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, şu sözünü ettiğiniz şey tıpkı, Ehli kitabın (yani İsrailoğullarının) Musa (as)'a: "Ey Musa! Onların ilahları gibi, bize bir ilah yap!" (Araf: 7/138-140) demelerine benziyor. Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, siz sizden öncekilerin yolunu olduğu gibi takip edeceksiniz."²⁸

Dördüncü Kaide: Şüphesiz günümüzdeki müşriklerin şirki önceki müşriklerin şirkinden daha şiddetlidir. Çünkü önceki müşrikler refahta Allah'a şirk koşmaya başlardı, sıkıntı anında şirkten sakınıp sadece Allah'a yönelirlerdi. Günümüzün müşrikleri ise rahatlık olsun, sıkıntı olsun her hallerinde Allah'a ortak koşmaktadır. Yüce Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ}

“Onlar gemiye binip tehlikelerle yüz yüze geldiklerinde Dini yalnız Allah’a has kılarak o’na yalvarırlar. Fakat Allah kendilerini Sağ salım karaya çıkarıp kurtarınca da hemen Allah’a şirk (ortak) koşmaya başlarlar.” (Ankebut-65)

---

²⁸ Ahmed: 5/218 no: 20892; Tirmizi, Fiten: 18 no: 2180, Ebu Davud et-Tayalisi no: 1346 Hadisin, müellifin kaydettiği şekilde bir lafzına rastlayamadık. Değişik lafızlarla rivayet edilen bu hadisin müellifin lafzına en yakın şekli, tesbit edebildiğimiz kadarıyla Tayalisi'nin rivayetidir. O yüzden tercümeyle Tayalisi'nin Müsned'indeki lafzı koyduk. Müellifin kaydettiği haliyle hadisi görmek isteyenler Arapça metne müracaat edebilir.

Tirmizî: “Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Vakîd Leysî'nin ismi Harîs b. Avf'tır. Bu konuda Ebû Saîd'den ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.” demektedir.

{وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ
الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ}

"Allah'dan başka kendisine kıyamete kadar cevap veremeyecek olan ve kendilerine yapılan duadan habersiz olan kimselere dua eden kişiden daha sapık kim olabilir?" (Ahkaf: 5)²⁹

Allah en doğrusunu bilendir. Rasulullah'a, ailesine ve ashabına salat u selam olsun.

İSLAM DİNİNİN ASLI

Şeyhulislam Muhammed bin Abdilvehhab diyor ki:

İslam dininin aslı ve kaidesi iki önemli hususu ihtiva etmektedir.

Birincisi:

Tek olan, ortağı olmayan Allah'a (c.c.) ibadet edip insanları buna davet etmek, dostluğu velayeti bunun üzerine bina etmek, bunu terk edenleri de tekfir etmektir.

İkincisi:

Allah'a ibadet hususunda şirkten sakındırmak ve bu hususta sert davranmak; düşmanlığı bundan dolayı yapıp, onu (yani şirki) işleyenleri tekfir etmektir.

Bu sayılan esaslara muhalefet edenler çok çeşitlidir:

1 – Bunların muhalefet bakımından en şiddetli olanları, bu hususların hepsine birden muhalefet edenlerdir.

2 – Onlardan bazıları ise sadece Allah (c.c.)'a ibadet eder, fakat şirki reddetmez ve de şirk işleyenlere düşmanlık göstermez.

3 – Onlardan bazıları ise şirk işleyenlere düşmanlık gösterir, fakat onları tekfir etmez.

4 – Onlardan bir kısmı tevhidi sevmez, fakat ona buğz da etmez.

---

²⁹ Bu ayet, Durar'us seniye'de zikredilmiştir.

5- Onlardan bir kısmı tevhid ehlini tekfir etti ve bu yaptıklarını sahih kimselere sövme olarak isimlendirdi.

6 – Onlardan bir kısmı hem şirke buğzetmez hem de onu sevmez.

7– Onlardan bir kısmı şirki bilmez, dolayısıyla inkar da etmez.

8- Onlardan bir kısmı da tevhidi bilmez ve de inkar da etmez.

9 – Bu kimselerin en tehlikeli olanları ise; tevhid’le amel eden, fakat onun kıymetini ve değerini bilmeyen ve de tevhidi terk edenlere buğzetmeyen ve onları tekfir etmeyenlerdir.

10 - Onlardan bazıları; şirki terk eder, onu çirkin görür ve inkar eder, fakat şirkin kötülüğünü bilmez ve de şirk ehline düşman olmaz, onları tekfir etmez.

Bu sayılan kimselerin hepsi Allah (c.c)’ın nebilerine gönderdiği tevhid dinine muhalefet eden kimselerdir.”³⁰

İNSANI İSLAM DİNİNDEN ÇIKARAN ŞEYLER (NEVA-KIZU'L İSLAM)

(NEVA-

Şeyh Muhammed bin Abdilvehhab (rh.a) diyor ki: Bil ki İslam dini ni nakzeden, bozan on madde vardır.³¹

1 - Allah'a ibadette ortak koşmak:

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ}

"Allah, kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar." (Nisa: 4/48,116)

{إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا

لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ}

³⁰ Durer'us Seniyye, 2/22 vd.

³¹ Ed-Durar'us Seniyye, 2/361

"Kim Allah'a ortak koşarsa, muhakkak ki Allah ona cenneti haram kılar. Varacağı yer cehennem ateşidir. Zalimler için yardımcı yoktur." (Maide: 5/72)

Allah'tan başkası adına, cinler ve kabirler adına kurban kesmek de bu kapsamdadır.

2 - Allah ile kendisi arasına aracılar koymak, bunlara dua etmek, bunlardan şefa'at istemek, bunlara tevekkül etmek. İşte bütün bunları yapanlar alimlerin icmasıyla kafir olur.

3 - Müşrikleri tekfir etmemek, onların kafir olduklarında şüphe etmek veya onların doğru yolda olduklarına inanmak küfürdür.

4 - Rasulullah (s.a.v)'dan başkasının yolunun Rasulullah (s.a.v)'in getirdiği yoldan daha iyi olduğuna, ya da ondan başkasının hükmünün onun hükmünden daha iyi olduğuna inanmak küfürdür. Mesela tağutların koymuş oldukları hükümleri, Rasulullah'ın hükmünden daha değerli ve üstün tutmak gibi.

5 - Allah'ın Kitabı ve Rasulullah (s.a.v)'in sünnetinden herhangi bir şeye buğzeden, öfkelenen bir kimse bununla amel etse bile kafirdir.

6 - Rasulullah (s.a.v)'in getirdiği dinle veya onun mukafat ve ceza olarak bildirdiği şeylerle alay etmek. Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{قُلْ أَلِلَّهِ وَأَيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ
إِيمَانِكُمْ}

"De ki: "Allah'la, ayetleriyle ve Rasulü'yle mi alay ediyorsunuz? (Boşuna) Özür beyan etmeyin. Çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kafir oldunuz." (Tevbe: 9/65-66)

7 - Sihir ya da büyü yapmak. Sarf ve Atf yani karı kocanın arasını açmak ve de birleştirmek amacıyla yapılan (muhabbet muskası vb) şeyler de bu kapsamdadır. Kim böyle bir şeyi yapar ya da buna rıza gösterirse küfre girer.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ}

"...Biz ancak imtihan (fitne) için gönderildik, sakın (sihir yaparak) küfre girmeyin, demeden hiç kimseye (sihir ilmini) öğretmezlerdi." (Bakara: 2/102)

8 - Müslümanlar aleyhinde müşriklere yardım etmek, onlara destek olmak. Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ}

"İçinizden kim onları veli edinirse, o da onlardandır. Şüphesiz Allah zalimler topluluğuna hidayet etmez." (Maide: 5/51)

9 - Kim: "Hızır (as) nasıl ki, Musa (a.s)'ın şeriatı dışında hareket etme serbestisine sahipse insanlardan bazıları da Muhammed (s.a.v)'in şeriatı dışına çıkabilir " şeklinde itikad ederse kafir olur.

10 - Öğrenmemek ve onunla amel etmemek suretiyle Allah'ın dininden yüz çevirmek. Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

{وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ}

"Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatıldıktan sonra onlardan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir? Muhakkak ki biz, günahkarlara, yaptıklarının karşılığı olan cezayı vereceğiz." (Secde: 32/22)

Bütün bu maddelerde açıklanan hususların şakayla, ciddi olarak ya da korku ile yapılması arasında fark yoktur. Ancak ikrah (zorlama) altında olan kişi bundan müstesnadır. Bütün bu sayılan maddeler tehlike yönünden çok büyük olmakla beraber çokça rastlanılan durumlardır. Müslüman bir kişi bütün bu hususlardan sakınmalı ve nefsinin bunlara bulaşmasından korkmalıdır. Allah'ın (c.c.) gazabını ve elem verici azabını gerektiren sebeplerden Allah'a (c.c.) sığınırız. Allah'ın salat ve selamı yaratılmışların hayırlısı Muhammed'in, alinin ve ashabının üzerine olsun.

LA İLAHE İLLALLAHIN ŞARTLARI

(شُرُوطُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)

Abdurrahman bin Hasen Al'uş Şeyh (rh.a)³² "Feth'ul Mecid" adlı eserinde şöyle demektedir:³³

Şehadetin geçerli olabilmesi için mutlaka şu yedi şartın birarada yerine getirilmesi gerekir. Bu yedi şartı gereği gibi yerine getirmeyenler, **"La ilahe illallah"** kelimesini dilleriyle söylese de, kendilerine hiçbir yarar getirmez. Bu yedi şart şunlardır:

1. Cehaleti ortadan kaldıran İlim
  2. Şüpheyi ortadan kaldıran yakın
  3. Reddi ortadan kaldıran kabul
  4. İnkiyad yani isyanı, terki ortadan kaldıran itaat, bağlılık
  5. Şirki ortadan kaldıran ihlas
  6. Yalanı ortadan kaldıran sıdk (doğruluk)
  7. Muhabbet yani bunun zıddını (buğzu) ortadan kaldıran sevgi
- Şeyh başka bir yerde bu şartları şöyle açıklamaktadır:

Allah Rasulu (sav) şöyle buyurmuştur:

مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ، حَرَّمَ مَالَهُ، وَدَمَهُ، وَحَسَابُهُ عَلَى اللَّهِ

³² Abdurrahman bin Hasen, Şeyh Muhammed bin Abdilvehhab'ın torunudur. 1193/m. 1779'da doğmuş, 1285/ 1869'da vefat etmiştir. Şeyh Muhammed bin Abdilvehhab'dan sonra Necd bölgesinin en meşhur alimlerinden birisidir. Onun Kitab'ut Tevhid adlı eserine yazmış olduğu Feth'ul Mecid adlı şerh çalışması başta olmak üzere birçok kitap ve risalesi mevcuttur. Allah hepsine rahmet etsin..

³³ Abdurrahman bin Hasen Al'uş Şeyh, Feth'ul Mecid, sf 83, "La ilahe illallah'a davet etmek" babı, Matbaat'us Sunnet'il Muhammediyye, Kahire 1957

«Her kim Allah'dan başka ilâh yoktur der de Allah'dan başka tapılan şeyleri inkar ederse onun malı ve canı haramdır, hesabı ise Allah'a kalmıştır.»³⁴

Şeyh Abdurrahman bin Hasen bin Muhammed bin Abdilvehhab (rahmetullahi aleyhim ecmain) bu hadisin izahı sadedinde “La ilahe illallah”ın şartlarını şöyle açıklamıştır:

“İşte bu, (Allah'dan başka tapılan şeyleri, tağutları inkar etmek) büyük bir şarttır. Bu olmadan “La ilahe illallah” sözü geçerli olmaz. Bu şart yerine gelmediği takdirde “la ilahe illallah” diyen kişinin malı ve canı haram olmaz. Zira bu, “La ilahe illallah” yani “Allah’tan başka ilah yoktur” sözünün manasıdır. Bunun delalet ettiği manayı yani şirki terk etmek, şirkten ve şirk işleyenlerden teberri etmek, uzaklaşmak gibi hususları yerine getirmeyen kimseye mücerred olarak bu kelimeyi söylemek fayda vermez. Kişi ancak Allah’tan başka ibadet edilenleri reddedip, onlardan beri olduğu zaman ve de bu şirki işleyenlere düşman olduğu takdirde Müslüman olur, malı ve canı haram olur. İşte Allahu teala’nın:

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا
انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"... O halde kim tağutu inkar edip Allah'a inanırsa, kopmayan, sağlam bir kulpa yapışmıştır..." (Bakara: 2/256) kavlinin manası budur.

Sahih hadislerde “La ilahe illallah” sözü ağır şartlara bağlanmıştır. Bütün bu sayılan şartların hepsini kavlen, itikaden ve amelen (yani söz, inanç ve amel olarak) yerine getirmek gerekir.

Mesela İtban bin Malik (rh.a)’dan gelen sahih hadiste şöyle buyrulmuştur:

فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ
اللَّهِ

« Allah (Lâ ilahe illallah) diyerek bununla Allah'ın rızasını dileyen bir kimseyi cehenneme haram kılmıştır.»³⁵

³⁴ Muslim, İman: 8, No:37

Başka hadislerde **خَالِصًا** “kalbinden tasdik ederek” **صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ**

“kalbinden ihlaslı olarak” (derse) şeklinde gelmiştir. Bunun manası “kalbiyle şeksiz şüphesiz, yakinen inanarak” demektir. İşte bu şartlar yerine gelmeden “Lâ ilahe illallah” demek bir fayda vermez. İşte bu şartlarla beraber, kişi bu kelimenin manasını ve muhtevasını, içeriğini bilirse fayda verir.

“La ilahe illallah” sözünün fayda verebilmesi için gerekli şartlar:

1- Cehaleti ortadan kaldıran İlim: Bu hususta Allah-u Teala şöyle buyuruyor:

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar, şefâat edemezler. Ancak bilerek hakka şahitlik edenler bunun dışındadır. (Zuhruf: 86)

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Bil ki Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur. (Muhammed: 19)

Bu kelimenin manası kişinin sahip olduğu ilmin kuvvetine ve yaptığı amellerin salahına, düzgünlüğüne göre artar. (Derinlik kazanır.) Bu kelimeyi manasını bilmeden söyleyen kimselerin aksine mutlaka bu kelimenin hakikatini cehaleti ortadan kaldıran bir ilimle bilmek gerekir.

2- Şüpheyi ortadan kaldıran yakin: Yani bu kelimenin delalet ettiği tevhide kesin bir şekilde inanmak gerekir.

3- Şirki ortadan kaldıran ihlas: İnsanların birçoğu bu kelimeyi söyledikleri halde ibadette Allaha ortak koşarlar ve bu kelimenin manasını inkar ederler. Hatta tevhide inanıp onunla amel edenlere düşmanlık gösterirler.

³⁵ Muslim, Mesacid: 47 no: 263

4- Yalanı ortadan kaldıran sıdk (doğruluk): Bu, kelime-i tevhidi kalben tasdik etmeden söyleyen münafığın halinin zıddır. Bu hususta Allahu Teala şöyle buyuruyor:

يَقُولُونَ بِالْأَلْسِنَةِ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ

"...Kalplerinde olmayan şeyi dilleriyle söylüyorlar." (Fetih: 48/11)

5- Reddi ortadan kaldıran kabul: Bu, kelime-i tevhidi diliyle söyleyip de onunla amel etmeyen kimselerin hilafıdır.

6- Muhabbet (Buğzu ortadan kaldıran sevgi): Bu kelimenin delalet ettiği tevhid, ihlas (ibadeti Allaha has kılmak) vb hususları sevmek ve bunlarla sevinç duymaktır. Bu, tevhidi sevmeyen ve onunla kalbi ferahlamayan kimselerin hilafıdır. (Zıddıdır.)

7- İnkıyad (İşyanı, terki ortadan kaldıran itaat, bağlılık): Yani bu kelimeyle ve de bu kelimenin bizzat gösterdiği, ya da ihtiva ettiği veya hut da gerektirdiği her şeyle amel etmektir.

İşte bütün bu sayılanlar, Allahın kendisinden başkasını kabul etmeyeceği İslam dininin bizzat kendisidir.

رسائل التوحيد

للعلامة / محمد ابن عبد الوهّاب . رحمه الله .

www.darultavhid.com

المحتويات

الرِّسَالَةُ الْمُفِيدَةُ

مَعْنَى الطَّاعُوتِ

الْأُصُولُ الثَّلَاثَةُ

الْقَوَاعِدُ الْأَرْبَعَةُ

أَصْلُ دِينِ الْإِسْلَامِ

نَوَاقِضُ الْإِسْلَامِ

شُرُوطُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

الرِّسَالَةُ الْمُفِيدَةُ الْمُهِّمَةُ الْجَلِيلَةُ³⁶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَكَفَى، وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ أُصْطَفَى، أَمَّا بَعْدُ: فَاعْلَمْ أَرْشَدَكَ
اللَّهُ تَعَالَى أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ لِيَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:

{وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ} [الذاريات: 56].

وَالْعِبَادَةُ هِيَ التَّوْحِيدُ لِأَنَّ الْخُصُومَةَ بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَمَمِ فِيهِ، كَمَا قَالَ اللَّهُ
تَعَالَى: {وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ}
[النحل: 36].

وَأَمَّا التَّوْحِيدُ فَهُوَ ثَلَاثَةٌ أَنْوَاعٍ: تَوْحِيدُ الرُّبُوبِيَّةِ، وَتَوْحِيدُ الْأُلُوهِيَّةِ، وَتَوْحِيدُ
الْأَسْمَاءِ وَالصِّفَاتِ.

أَمَّا تَوْحِيدُ الرُّبُوبِيَّةِ:

فَهُوَ الَّذِي أَقَرَّ بِهِ الْكُفَّارُ عَلَى زَمَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَمْ
يُدْخِلْهُمْ فِي الْإِسْلَامِ وَقَاتَلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاسْتَحْلَلَ
دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ، وَهُوَ تَوْحِيدُهُ بِفِعْلِهِ تَعَالَى، وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {قُلْ مَنْ

يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ
مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ
أَفَلَا تَتَّقُونَ} [يونس: 31]

{قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا
تَذَكَّرُونَ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ
قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ} [المؤمنون: 84 – 89]
وَالْآيَاتُ عَلَى هَذَا كَثِيرَةٌ جَدًّا أَكْثَرُ مِنْ أَنْ تَحْصَرَ وَأَشْهَرُ مِنْ أَنْ تُدَكَّرَ.

"وَأَمَّا الثَّانِي" وَهُوَ تَوْحِيدُ الْأُلُوهِيَّةِ:

فَهُوَ الَّذِي وَقَعَ فِيهِ الْبِتْرَافُ فِي قَلْبِهِ الدَّهْرِ وَحَدِيثِهِ وَهُوَ تَوْحِيدُ اللَّهِ تَعَالَى
بِأَفْعَالِ الْعِبَادِ كَالدُّعَاءِ وَالتَّذَرُّعِ وَالتَّجَرُّعِ وَالتَّوَكُّلِ وَالرَّغْبَةِ وَالرَّهْبَةِ
وَالْإِنَابَةِ.

وَدَلِيلُ الدُّعَاءِ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ
يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ} [غافر: 60]، وَكُلُّ نَوْعٍ
مِنْ هَذِهِ الْأَنْوَاعِ عَلَيْهِ دَلِيلٌ مِنَ الْقُرْآنِ.

وَأَصْلُ الْعِبَادَةِ تَجْرِيدُ الْإِخْلَاصِ لِلَّهِ وَتَجْرِيدُ الْمَتَابَعَةِ لِلرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ تَعَالَى: {وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا} [الجن: 18] ، وَ قَالَ تَعَالَى: {قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ} [الأعراف: 158] {وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ} [الأنبياء: 25] وَ قَالَ تَعَالَى: {لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطٌ كَفِّهِهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ} [الرعد: 14] ، وَ قَالَ تَعَالَى: {ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ} [الحج: 62] وَالْآيَاتُ مَعْلُومَاتٌ، وَقَالَ تَعَالَى: {وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا} [الحشر: 7] وَقَالَ تَعَالَى: {قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ}. [آل عمران: 31]

"وَأَمَّا الثَّالِثُ" فَهُوَ تَوْحِيدُ الذَّاتِ وَالْأَسْمَاءِ وَالصِّفَاتِ:

قَالَ تَعَالَى: {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ} [الإخلاص], وَقَالَ تَعَالَى: {وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} [الأعراف: 180]،
وَقَالَ تَعَالَى: {لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ} [الشورى: 11].

ثُمَّ اعْلَمُ أَنَّ ضِدَّ التَّوْحِيدِ الشِّرْكَ وَهُوَ ثَلَاثَةُ أَنْوَاعٍ: شِرْكٌ أَكْبَرُ، وَشِرْكٌ أَصْغَرُ، وَشِرْكٌ خَفِيٌّ.

وَالدَّلِيلُ عَلَى الشِّرْكِ الْأَكْبَرِ قَوْلُهُ تَعَالَى: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا} [النساء: 116].

وَقَالَ تَعَالَى: {وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ} [المائدة: 72].

وَهُوَ أَرْبَعَةُ أَنْوَاعٍ:

"التَّوَعُّ الْأَوَّلُ" شِرْكُ الدَّعْوَةِ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ

دَعَا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ

يُشْرِكُونَ} [العنكبوت 65 - 66].

"النَّوعُ الثَّانِي" شِرْكُ النِّيَّةِ وَالْإِرَادَةِ وَالْقَصْدِ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحِطَّ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ} [هود: 15 - 16].

"النَّوعُ الثَّلَاثُ" شِرْكُ الطَّاعَةِ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ} [التوبة: 31]: وَتَفْسِيرُهَا الَّذِي لَا إِشْكَالَ فِيهِ، طَاعَةُ الْعُلَمَاءِ وَالْعَبَادِ فِي الْمَعْصِيَةِ لَا دُعَاؤُهُمْ إِيَّاهُمْ، كَمَا فَسَّرَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لِعَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ لَمَّا سَأَلَهُ، فَقَالَ: لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ، فَذَكَرَ لَهُ أَنَّ عِبَادَتَهُمْ طَاعَتُهُمْ فِي الْمَعْصِيَةِ. "النَّوعُ الرَّابِعُ" شِرْكُ الْمُحَبَّةِ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ} [البقرة: 165].

"وَالنَّوعُ الثَّانِي" شِرْكُ أَصْغَرُ، وَهُوَ الرِّيَاءُ،
وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا

يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا} [الكهف: 110].

"وَالنُّوعُ الثَّالِثُ " شِرْكُ خَفِيِّ،

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الشِّرْكُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ
النَّمْلَةِ السُّودَاءِ عَلَى صِفَاةٍ سَوْدَاءٍ فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ" وَكَفَّارَتُهُ قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَشْرِكَ بِكَ شَيْئًا وَأَنَا أَعْلَمُ وَأَسْتَغْفِرُكَ
مِنَ الذَّنْبِ الَّذِي لَا أَعْلَمُ".³⁷

فَالْكُفْرُ كُفْرَانٌ:

كُفْرٌ يَخْرُجُ مِنَ الْمِلَّةِ وَهُوَ خَمْسَةُ أَنْوَاعٍ:
"النُّوعُ الْأَوَّلُ" كُفْرُ التَّكْذِيبِ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى
عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى
لِلْكَافِرِينَ} [العنكبوت: 68].

"النُّوعُ الثَّانِي" كُفْرُ الْإِبَاءِ وَالِاسْتِكْبَارِ مَعَ التَّصَدِيقِ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:
{وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ

³⁷ أحمد (403/4)

وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ} [البقرة: 34].

"النُّوعُ الثَّالِثُ" كُفِّرَ الشَّكُّ وَهُوَ كُفْرُ الظَّنِّ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا وَمَا أَطُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا} [الكهف: 35-37].

"النُّوعُ الرَّابِعُ" كُفِّرَ الْإِعْرَاضُ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُندِرُوا مُعْرِضُونَ} [الأحقاف: 3].

"النُّوعُ الْخَامِسُ" كُفِّرَ النِّفَاقُ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ} [المنافقون: 3].

وَكُفِّرَ أَصْغَرُ لَا يُخْرِجُ مِنَ الْمِلَّةِ وَهُوَ كُفْرُ النِّعْمَةِ،
وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ} [النحل: 112].

أَمَّا النِّفَاقُ فَنُوعَانِ: اِعْتِقَادِي وَعَمَلِيٌّ.

فَأَمَّا الْاِعْتِقَادِيُّ فَهُوَ سِتَّةُ أَنْوَاعٍ. تَكْذِيبُ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ
تَكْذِيبُ بَعْضِ مَا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ أَوْ الْمَسَرَّةُ بِالْخِفَاضِ دِينَ الرَّسُولِ أَوْ
الْكِرَاهِيَّةُ لِإِنْصَارِ دِينِ الرَّسُولِ فَهَذِهِ الْأَنْوَاعُ السِّتَّةُ صَاحِبُهَا مِنْ أَهْلِ الدَّرَكِ
الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ.

وَأَمَّا الْعَمَلِيُّ فَهُوَ خَمْسَةُ أَنْوَاعٍ
وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ، إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ،
وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا اتَّخَذَ خَانَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ، وَإِذَا عَاهَدَ
غَدَرَ"³⁸. نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ التَّقَاقِ وَالشَّقَاقِ وَسُوءِ الْأَدَبِ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ.

البخاري "1/ 89" في الإيمان، باب علامة المنافق، وفي المظالم، باب إذا خاصم فجر، وفي الجهاد،
³⁸ باب إثم من عاهد ثم غدر، ومسلم "1/ 78 / ح 58" في الإيمان، باب بيان خصال المنافق.

مَعْنَى الطَّاغُوتِ³⁹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اعْلَمْ رَحِمَكَ اللَّهُ تَعَالَى أَنَّ أَوَّلَ مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْكُفْرَ بِالطَّاغُوتِ
 وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ، وَالِدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا
 اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ} 40.

فَأَمَّا صِفَةُ الْكُفْرِ بِالطَّاغُوتِ فَهُوَ 41 أَنْ تَعْتَقِدَ بَطْلَانَ عِبَادَةِ غَيْرِ اللَّهِ ،
 وَتَتَرَكَّهَا وَتُبْغِضَهَا، وَتُكْفِرَ أَهْلَهَا، وَتُعَادِيَهُمْ.
 وَأَمَّا مَعْنَى الْإِيمَانِ بِاللَّهِ فَهُوَ 42 أَنْ تَعْتَقِدَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْإِلَهُ الْمَعْبُودُ وَحْدَهُ دُونَ
 مَنْ سِوَاهُ، وَتُخْلِصَ جَمِيعَ أَنْوَاعِ الْعِبَادَةِ كُلِّهَا لِلَّهِ، وَتَنْفِيهَا عَنْ كُلِّ مَعْبُودٍ سِوَاهُ،
 وَتُحِبَّ أَهْلَ الْإِخْلَاصِ وَتُؤَالِيَهُمْ، وَتُبْغِضَ أَهْلَ الشِّرْكِ وَتُعَادِيَهُمْ.
 وَهَذِهِ مِلَّةُ إِبْرَاهِيمَ الَّتِي سَفِهَ نَفْسَهُ مَنْ رَغِبَ عَنْهَا، وَهَذِهِ هِيَ الْأُسُوءَةُ الَّتِي
 أَحْبَبَ اللَّهُ بِهَا فِي قَوْلِهِ: {قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسُوءَةٌ حَسَنَةً فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ
 إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا
 بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ} 43.

الدرر السنية 162/1-163 39

سُورَةُ التَّحْلِ آيَةُ: 36 40

لفظ (فهو) من طبعة مطبعة أم القرى 41

لفظ (فهو) من طبعة أم القرى. 42

سُورَةُ الْمُؤْتِحَةِ آيَةُ: 4 43

وَالطَّاعُونَ عَامًّا، فَكُلُّ مَا عُبدَ مِنْ دُونِ اللَّهِ، وَرَضِيَ بِالْعِبَادَةِ مِنْ مَعْبُودٍ أَوْ مَتَّبِعٍ أَوْ مُطَاعٍ فِي غَيْرِ طَاعَةِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَهُوَ طَاعُوتٌ. وَالطَّوَاعِثُ كَثِيرَةٌ وَرُؤُوسُهُمْ خَمْسَةٌ:

(الْأَوَّلُ) : الشَّيْطَانُ الدَّاعِي إِلَى عِبَادَةِ غَيْرِ اللَّهِ، وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {أَلَمْ أَعْهِدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ} ⁴⁴.
(الثَّانِي) : الْحَاكِمُ الْجَائِزُ الْمُعَيَّرُ لِأَحْكَامِ اللَّهِ تَعَالَى ، وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاعُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا} ⁴⁵.

(الثَّلَاثُ) : الَّذِي يَحْكُمُ بِغَيْرِ مَا أُنْزِلَ اللَّهُ ، وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أُنْزِلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ} ⁴⁶...
(الرَّابِعُ) : الَّذِي يَدَّعِي عِلْمَ الْغَيْبِ مِنْ دُونِ اللَّهِ ، وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا} ⁴⁷. وَقَالَ تَعَالَى: {وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا

44. سُورَةُ يَسَ آيَةُ: 60

45. سُورَةُ النَّسَاءِ آيَةُ: 60

46. سُورَةُ الْمَائِدَةِ آيَةُ: 44

سورة آية: 26-27. 47

يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا
وَلَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ⁴⁸.
(الْحَامِسُ) : الَّذِي يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهُوَ رَاضٍ بِالْعِبَادَةِ ، وَالِدَّلِيلُ قَوْلُهُ
تَعَالَى : { وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذَلِكَ نَجْزِي
الظَّالِمِينَ }⁴⁹.

وَأَعْلَمُ أَنَّ الْإِنْسَانَ مَا يَصِيرُ مُؤْمِنًا بِاللَّهِ إِلَّا بِالْكَفْرِ بِالطَّاغُوتِ ، وَالِدَّلِيلُ قَوْلُهُ
تَعَالَى : { لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ
بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ }⁵⁰.

الرُّشْدُ دِينُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالْغَيُّ دِينُ أَبِي جَهْلٍ، وَالْعُرْوَةُ الْوُثْقَى
شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَهِيَ مُتَضَمِّنَةٌ لِلنَّفْيِ وَالْإِثْبَاتِ؛ تَنْفِي جَمِيعِ أَنْوَاعِ
الْعِبَادَةِ عَنْ غَيْرِ اللَّهِ تَعَالَى، وَثَبُتِ جَمِيعِ أَنْوَاعِ الْعِبَادَةِ كُلِّهَا لِلَّهِ وَحْدَهُ لَا
شَرِيكَ لَهُ.

⁴⁸ . سُورَةُ الْأَنْعَامِ آيَةُ: 59

⁴⁹ . سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ آيَةُ: 29

⁵⁰ . سُورَةُ الْبَقَرَةِ آيَةُ: 256

الأُصُولُ الثَّلَاثَةُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اعْلَمْ رَحِمَكَ اللَّهُ أَنَّهُ يَجِبُ عَلَيْنَا تَعَلُّمُ أَرْبَعِ مَسَائِلَ:

الْمَسْأَلَةُ الْأُولَى: الْعِلْمُ: وَهُوَ مَعْرِفَةُ اللَّهِ، وَمَعْرِفَةُ نَبِيِّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، وَمَعْرِفَةُ دِينِ الْإِسْلَامِ بِالْأَدِلَّةِ.

الْمَسْأَلَةُ الثَّانِيَّةُ: الْعَمَلُ بِهِ.

الْمَسْأَلَةُ الثَّالِثَةُ: الدَّعْوَةُ إِلَيْهِ.

الْمَسْأَلَةُ الرَّابِعَةُ: الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى فِيهِ. وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ

الرَّحِيمِ: ﴿وَالْعَصْرِ * إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾ سُورَةُ الْعَصْرِ.

قَالَ الشَّافِعِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى - : (لَوْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ حُجَّةً عَلَى خَلْقِهِ إِلَّا هَذِهِ السُّورَةُ لَكَفَّتْهُمْ).

وَقَالَ الْبُخَارِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى - : بَابُ: الْعِلْمُ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ﴾ [محمد: 19]، فَبَدَأَ بِالْعِلْمِ (قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ).

اعْلَمْ رَحِمَكَ اللَّهُ أَنَّهُ يَحِبُّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ، تَعْلَمُ هَذِهِ الثَّلَاثَ مَسَائِلَ، وَالْعَمَلُ بِهِنَّ:

الأولى:

أَنَّ اللَّهَ خَلَقَنَا، وَرَزَقَنَا، وَلَمْ يَتْرُكْنَا هَمَلًا، بَلْ أَرْسَلَ إِلَيْنَا رَسُولًا، فَمَنْ أَطَاعَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَاهُ دَخَلَ النَّارَ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولًا * فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخَذًا وَبِيلًا﴾ [المزمل: 15، 16].

الثانية:

أَنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ أَنْ يُشْرَكَ مَعَهُ أَحَدٌ فِي عِبَادَتِهِ، لَا مَلَكٌ مُّقَرَّبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُّرْسَلٌ؛ وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾ [الجن: 18].

الثَّالِثَةُ:

أَنَّ مَنْ أَطَاعَ الرَّسُولَ، وَوَحَّدَ اللَّهَ لَا يَجُوزُ لَهُ مَوْلَاةٌ مِنْ حَادِّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَلَوْ كَانَ أَقْرَبَ قَرِيبٍ؛ وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ [المجادلة: 22].

اعْلَمْ أَرْشَدَكَ اللَّهُ لِبَطَاعَتِهِ، أَنَّ الْحَنِيفِيَّةَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ، مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ. وَبِذَلِكَ أَمَرَ اللَّهُ جَمِيعَ النَّاسِ، وَخَلَقَهُمْ لَهَا؛ كَمَا قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاريات: 56]. وَمَعْنَى

﴿يَعْبُدُونِ﴾: يُوَحِّدُونَ، وَأَعْظَمُ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ التَّوْحِيدُ، وَهُوَ: إِفْرَادُ اللَّهِ

بِالْعِبَادَةِ. وَأَعْظَمُ مَا نَهَى عَنْهُ الشِّرْكَ، وَهُوَ: دَعْوُهُ غَيْرِهِ مَعَهُ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾ [النساء: 35].

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: مَا الْأُصُولُ الثَّلَاثَةُ الَّتِي يَحِبُّ عَلَى الْإِنْسَانِ مَعْرِفَتُهَا؟
فَقُلْ: مَعْرِفَةُ الْعَبْدِ رَبَّهُ، وَدِينَهُ، وَنَبِيَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

* * الْأَصْلُ الْأَوَّلُ * *

.. مَعْرِفَةُ الرَّبِّ ..

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: مَنْ رَبُّكَ؟

فَقُلْ: رَبِّيَ اللَّهُ الَّذِي رَبَّنِي، وَرَبِّيَ جَمِيعَ الْعَالَمِينَ بِنِعْمِهِ، وَهُوَ مَعْبُودِي لَيْسَ لِي مَعْبُودٌ سِوَاهُ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ [الفاتحة: 2].
وَكُلُّ مَنْ سِوَى اللَّهِ عَالَمٌ، وَأَنَا وَاحِدٌ مِنْ ذَلِكَ الْعَالَمِ.

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: بِمَ عَرَفْتَ رَبَّكَ؟

فَقُلْ: بِآيَاتِهِ وَمَخْلُوقَاتِهِ، وَمِنْ آيَاتِهِ: اللَّيْلُ، وَالنَّهَارُ، وَالشَّمْسُ، وَالْقَمَرُ، وَمِنْ مَخْلُوقَاتِهِ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُونَ السَّبْعُ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَمَا بَيْنَهُمَا؛ وَالدَّلِيلُ

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ [فصلت: 37]. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ [الأعراف: 54]. وَالرَّبُّ هُوَ الْمَعْبُودُ، وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ * الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ [البقرة: 21، 22].

قَالَ ابْنُ كَثِيرٍ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: الْخَالِقُ لَهُذِهِ الْأَشْيَاءُ هُوَ الْمُسْتَحِقُّ لِلْعِبَادَةِ.

وَأَنْوَاعُ الْعِبَادَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا مِثْلُ: الْإِسْلَامِ، وَالْإِيمَانِ، وَالْإِحْسَانِ، وَمَنْعُهُ: الدُّعَاءِ، وَالْخَوْفِ، وَالرَّجَاءِ، وَالْتَوَكُّلِ، وَالرَّغْبَةَ، وَالرَّهْبَةَ، وَالْخُشُوعَ، وَالْحُشْيَةَ، وَالْإِنَابَةَ، وَالاسْتِعَاذَةَ، وَالْاسْتِعَاذَةَ، وَالذَّبْحَ، وَالنَّذْرَ، وَغَيْرَ ذَلِكَ

مِنْ أَنْوَاعِ الْعِبَادَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا. كُلُّهَا لِلَّهِ تَعَالَى، وَالِدَلِيلُ: قَوْلُهُ تَعَالَى:
﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾ [الجن: 18]. فَمَنْ صَرَفَ
مِنْهَا شَيْئًا لِعَبَادَةِ اللَّهِ؛ فَهُوَ مُشْرِكٌ كَافِرٌ؛ وَالِدَلِيلُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ
اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ
﴿[المؤمنون: 117].

وَفِي الْحَدِيثِ: (الدُّعَاءُ مَخِ الْعِبَادَةِ)⁵¹. وَالِدَلِيلُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ
ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ
دَاخِرِينَ﴾ [غافر: 60].

وَدَلِيلُ الْخَوْفِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ [آل
عمران: 175].

وَدَلِيلُ الرَّجَاءِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا
وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ [الكهف: 110].

⁵¹ سنن الترمذي: كتاب الدعوات (3371).

وَدَلِيلُ التَّوَكُّلِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ [المائدة:

23]. وقوله: ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ [الطلاق: 3].

وَدَلِيلُ الرَّغْبَةِ، وَالرَّهْبَةِ، وَالْحُشُوعِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي

الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾ [الأنبياء: 90].

وَدَلِيلُ الْحَشْيَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي...﴾ [الآية [البقرة:

150].

وَدَلِيلُ الْإِنَابَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ...﴾ [الآية

[الزمر: 54].

وَدَلِيلُ الْاسْتِعَانَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ [الفاتحة: 5].

وَفِي الْحَدِيثِ: (... وَإِذَا اسْتَعْنَتْ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ).⁵²

وَدَلِيلُ الْاسْتِعَادَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ [الفلق: 1].

و﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ [الناس: 1].

سنن الترمذي: كتاب صفة القيامة والرفائق والورع (2516)، ومسنند أحمد (293/1).

(307/1, 303/1, 52).

وَدَلِيلُ الْاِسْتِعَاثَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ...﴾
الآية [الأنفال: 9].

وَدَلِيلُ الذَّبْحِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ إِنِّي هَدَايَ رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا
قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ * قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي
وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ
الْمُسْلِمِينَ﴾ [الأنعام: 161-163]. وَمِنْ السُّنَّةِ: (لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ
لِغَيْرِ اللَّهِ)⁵³.

وَدَلِيلُ النَّذْرِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ
مُسْتَطِيرًا﴾ [الإنسان: 7].

* * الْأَصْلُ الثَّانِي * *

مَعْرِفَةُ دِينِ الْإِسْلَامِ بِالْأَدِلَّةِ

صحيح مسلم: كتاب الأضاحي (1978) , وسنن النسائي: كتاب الضحايا (4422) , ومسند
53 أحمد (108/1, 118/1, 152/1, 217/1, 309/1, 317/1).

وَهُوَ: الْاِسْتِسْلَامُ لِلّٰهِ بِالتَّوْحِيدِ، وَالْاِتْقَانُ لَهُ بِالطَّاعَةِ، وَالْبَرَاءَةُ مِنَ الشِّرْكِ وَأَهْلِهِ، وَهُوَ ثَلَاثُ مَرَاتِبَ: الْاِسْلَامُ، وَالْاِيْمَانُ، وَالْاِحْسَانُ. وَكُلُّ مَرْتَبَةٍ لَهَا اَرْكَانٌ.

الْمَرْتَبَةُ الْأُولَى: الْاِسْلَامُ

فَأَرْكَانُ الْاِسْلَامِ خَمْسَةٌ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ، وَحُجُّ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ.

فَدَلِيلُ الشَّهَادَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ [آل عمران، 18].

وَمَعْنَاهَا: لَا مَعْبُودَ بِحَقِّ إِلَّا اللَّهُ، وَحَدُّ النَّفْيِ مِنَ الْإِثْبَاتِ ﴿لَا إِلَهَ﴾ نَافِيًا جَمِيعَ مَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴿إِلَّا اللَّهُ﴾ مُثْبِتًا الْعِبَادَةَ لِلَّهِ وَحَدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ فِي عِبَادَتِهِ، كَمَا أَنَّهُ لَيْسَ لَهُ شَرِيكَ فِي مُلْكِهِ.

وَتَفْسِيرُهَا: الَّذِي يُوضِّحُهَا قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ * إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ * وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي

عَقِبَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿[الزحرف: 26 - 28]. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ يَا
 أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا
 نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ فَإِن تَوَلَّوْا
 فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾. [آل عمران: 64]

وَدَلِيلُ شَهَادَةِ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ
 أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ﴾.
 [التوبة: 128]

وَمَعْنَى شَهَادَةِ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ: طَاعَتُهُ فِيمَا أَمَرَ، وَتَصَدِيقُهُ فِيمَا أَخْبَرَ،
 وَاجْتِنَابُ مَا نَهَى عَنْهُ وَرَجَزَ وَلَا يُعْبَدَ اللَّهُ إِلَّا بِمَا شَرَعَ.

وَدَلِيلُ الصَّلَاةِ، وَالزَّكَاةِ، وَتَفْسِيرُ التَّوْحِيدِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا
 لِيُعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ
 دِينُ الْقِيَمَةِ﴾ [البينة: 5].

وَدَلِيلُ الصِّيَامِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا
 كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾. [البقرة: 183]

وَدَلِيلُ الْحَجِّ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾. [آل عمران: 97]

الْمَرْتَبَةُ الثَّانِيَّةُ: الْإِيمَانُ

وَهُوَ: بِضَعِ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً، فَأَعْلَاهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَذْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَدَى عَنِ الطَّرِيقِ، وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ.

وَأَرْكَانُهُ سِتَّةٌ: كَمَا فِي الْحَدِيثِ: (أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ).

وَالدَّلِيلُ عَلَى هَذِهِ الْأَرْكَانِ السِّتَّةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ﴾ [البقرة: 177].

وَدَلِيلُ الْقَدَرِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ [القمر: 49].

الْمَرْتَبَةُ الثَّالِثَةُ: الْإِحْسَانُ

وله رُكْنٌ وَاحِدٌ. كَمَا فِي الْحَدِيثِ: (أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ). وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ [النحل: 128]. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ * الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ * وَتَقْلِبُكَ فِي السَّاجِدِينَ * إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ [الشعراء: 217 - 220]. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾ [يونس: 61].

وَالذَّلِيلُ مِنَ السُّنَّةِ: حَدِيثُ جَبْرِيلَ الْمَشْهُورُ: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ -رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ، شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، فَجَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ: (أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحْجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا). قَالَ: صَدَقْتَ. فَعَجَبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ، قَالَ:

أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ. قَالَ: (أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ). قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ
الْإِحْسَانِ. قَالَ: (أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ).
قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ. قَالَ: (مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ).
قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا. قَالَ: (أَنْ تَلِدَ الْأُمَمَةُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحَفَاةَ
الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّيْءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُيُوتِ). قَالَ: فَمَضَى، فَلَبِثْنَا
مَلِيًّا، فَقَالَ: (يَا عُمَرُ أَتَدْرُونَ مِنَ السَّائِلِ؟). قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ،
قَالَ: (هَذَا جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ أَمْرَ دِينِكُمْ).⁵⁴

* * الأصل الثالث * *

مَعْرِفَةُ نَبِيِّكُمْ مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمٍ، وَهَاشِمٌ مِنْ قُرَيْشٍ،
وَقُرَيْشٌ مِنَ الْعَرَبِ، وَالْعَرَبُ مِنْ ذُرِّيَّةِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ عَلَيْهِ وَعَلَى
نَبِيِّنَا أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ، وَلَهُ مِنَ الْعُمُرِ ثَلَاثٌ وَسِتُّونَ سَنَةً، مِنْهَا أَرْبَعُونَ

صحيح البخاري: كتاب الإيمان (50) وكتاب تفسير القرآن (4777) , وصحيح مسلم: كتاب
الإيمان (8) , وسنن النسائي: كتاب الإيمان وشرائعه (4990, 4991) , وسنن أبي داود:
54(4695) , ومسند أحمد (51/1, 27/1). كتاب السنة

قَبْلَ التُّبُوَّةِ، وَثَلَاثَ وَعِشْرُونَ فِي التُّبُوَّةِ. بُيِّئَ بِ﴿اِقْرَأْ﴾، وَأُرْسِلَ بِ
﴿الْمُدَّثِّرِ﴾، وَبَلَدُهُ مَكَّةُ. وَهَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ

بَعَثَهُ اللَّهُ بِالنَّذَارَةِ عَنِ الشِّرْكَ، وَبِالدَّعْوَةِ إِلَى التَّوْحِيدِ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا
أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنْذِرْ * وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ * وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ * وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ
* وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ * وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾ [المدثر: 1-7]. وَمَعْنَى: ﴿قُمْ
فَأَنْذِرْ﴾: يُنذِرُ عَنِ الشِّرْكَ، وَيَدْعُو إِلَى التَّوْحِيدِ. ﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ﴾: أَيُّ:
عَظَّمَهُ بِالتَّوْحِيدِ. ﴿وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ﴾: أَيُّ: طَهَّرَ أَعْمَالَكَ عَنِ الشِّرْكَ. ﴿وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ﴾:
الرُّجْزُ: الْأَصْنَامُ، وَهَجَرُهَا: تَرَكُهَا، وَالْبِرَاءَةُ مِنْهَا وَأَهْلِهَا،
أَخَذَ عَلَى هَذَا عَشْرَ سِنِينَ يَدْعُو إِلَى التَّوْحِيدِ، وَبَعْدَ الْعَشْرِ عُرِجَ بِهِ إِلَى
السَّمَاءِ، وَفُرِضَتْ عَلَيْهِ الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ، وَصَلَّى فِي مَكَّةَ ثَلَاثَ سِنِينَ،
وَبَعْدَهَا أَمَرَ بِالْهَجْرَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ، وَالْهَجْرَةُ الْإِنْتِقَالُ مِنْ بَلَدِ الشِّرْكَ إِلَى بَلَدِ
الْإِسْلَامِ.

وَالْهَجْرَةُ فَرِيضَةٌ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ بَلَدِ الشِّرْكَ إِلَى بَلَدِ الْإِسْلَامِ، وَهِيَ بَاقِيَةٌ
إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ
ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ

تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا * إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا * فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفْوًا غَفُورًا ﴿٩٧-٩٩﴾ [النساء: 97-99] وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةً فَإِيَّايَ فَاعْبُدُون﴾. [العنكبوت: 56]

قَالَ الْبُغَوِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ -: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي الْمُسْلِمِينَ الَّذِينَ بِمَكَّةَ وَلَمْ يُهَاجِرُوا، نَادَاهُمُ اللَّهُ بِاسْمِ الْإِيمَانِ.

وَالدَّلِيلُ عَلَى الْهَجْرَةِ مِنَ السُّنَّةِ: قَوْلُهُ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: (لَا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ، وَلَا تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا).⁵⁵

فَلَمَّا اسْتَقَرَّ فِي الْمَدِينَةِ أَمَرَ بِبَقِيَّةِ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ، مِثْلَ: الرِّكَاتِ، وَالصَّوْمِ، وَالْحَجِّ، وَالْأَذَانِ، وَالْجِهَادِ، وَالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنْ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ، أَخَذَ عَلَى هَذَا عَشْرَ سِنِينَ، وَتُوِّفِيَ - صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ - وَدِينُهُ بَاقٍ.

55 أبو داود: الجهاد (2479) , وأحمد (99/4) , والدارمي: السير (2513).

وَهَذَا دِينُهُ، لَا خَيْرَ إِلَّا دَلَّ الْأَمَّةَ عَلَيْهِ، وَلَا شَرَّ إِلَّا حَذَرَهَا مِنْهُ، وَالْخَيْرُ الَّذِي
 دَلَّهَا عَلَيْهِ التَّوْحِيدُ، وَجَمِيعُ مَا يُحِبُّهُ اللَّهُ وَيَرْضَاهُ، وَالشَّرُّ الَّذِي حَذَرَهَا مِنْهُ
 الشِّرْكُ، وَجَمِيعُ مَا يَكْرَهُ اللَّهُ وَيَأْبَاهُ. بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً، وَافْتَرَضَ طَاعَتَهُ
 عَلَى جَمِيعِ الثَّقَلَيْنِ الْجَنِّ وَالْإِنْسِ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ
 [الأعراف: 158].. وَكَمَّلَ اللَّهُ بِهِ الدِّينَ؛ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾
 وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي
 وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: 3]. وَالدَّلِيلُ عَلَى مَوْتِهِ - صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ * ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ
 الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ﴾ [الزمر: 30، 31].

وَالنَّاسُ إِذَا مَاتُوا يُبْعَثُونَ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا
 نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى﴾. [طه: 55] وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَاللَّهُ
 أَنْبَتُكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا * ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا﴾ [نوح:
 17، 18]. وَبَعْدَ الْبَعْثِ مُحَاسِبُونَ وَخَزَائِنُونَ بِأَعْمَالِهِمْ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:
 ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا
 [النجم: 31]. وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾

وَمَنْ كَذَّبَ بِالْبَعْثِ كَفَرَ، وَالِدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾
[التغابن: 7].

وَأَرْسَلَ اللَّهُ جَمِيعَ الرُّسُلِ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ؛ وَالِدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِقَلَّ يُكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾.
[النساء: 165]

وَأَوْهَمُ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَأَخْرَجَهُمُ مُحَمَّدٌ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ؛ وَالِدَّلِيلُ عَلَى أَنَّ أَوْهَمَ نُوحٍ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ﴾. [النساء: 165]

وَكُلُّ أُمَّةٍ بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا رَسُولًا مِنْ نُوحٍ إِلَى مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَأْمُرُهُمْ بِعِبَادَةِ اللَّهِ وَحْدَهُ، وَيَنْهَاهُمْ عَنْ عِبَادَةِ الطَّاغُوتِ؛ وَالِدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾
[النحل: 36]. وَافْتَرَضَ اللَّهُ عَلَى جَمِيعِ الْعِبَادِ الْكُفْرَ بِالطَّاغُوتِ وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ.

قَالَ ابْنُ الْقَيِّمِ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: مَعْنَى الطَّاعُوتِ مَا بَحَاوَرَ بِهِ الْعَبْدُ حَدَّهُ مِنْ مَعْبُودٍ أَوْ مَتَّبِعٍ أَوْ مُطَاعٍ. وَالطَّوَاعِثُ كَثِيرُونَ وَرُؤُوسُهُمْ خَمْسَةٌ: إِبْلِيسُ لَعَنَهُ اللَّهُ، وَمَنْ عُبِدَ وَهُوَ رَاضٍ، وَمَنْ دَعَا النَّاسَ إِلَى عِبَادَةِ نَفْسِهِ، وَمَنْ ادَّعَى شَيْئًا مِنْ عِلْمِ الْغَيْبِ، وَمَنْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاعُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ [البقرة: 256]. وَهَذَا هُوَ مَعْنَى لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي الْحَدِيثِ: (رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ، وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ، وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ).⁵⁶

وَاللَّهُ أَعْلَمُ. وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ.

* * * *

الترمذي: الإيمان (2616) , وابن ماجه: الفتن (3973) , وأحمد (5/231, 5/234) 56
(5/245, 5/237).

القَوَاعِدُ الأَرْبَعَةُ

أَسْأَلُ اللَّهَ الْكَرِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَتَوَلَّاكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

وَأَنْ يَجْعَلَكَ مُبَارَكًا أَيْنَمَا كُنْتَ، وَأَنْ يَجْعَلَكَ مِمَّنْ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ، وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ، وَإِذَا أَذْنَبَ اسْتَغْفَرَ. فَإِنَّ هَؤُلَاءِ الثَّلَاثُ عُنْوَانُ السَّعَادَةِ.

اعْلَمْ أَرْشَدَكَ اللَّهُ لِبَطَاعَتِهِ: أَنَّ الْحَنِيفِيَّةَ مِلَّةُ إِبْرَاهِيمَ: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ، وَخُذَهُ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ، وَبِذَلِكَ أَمَرَ اللَّهُ جَمِيعَ النَّاسِ، وَخَلَقَهُمْ هَا كَمَا قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاريات: 56]. فَإِذَا عَرَفْتَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَكَ لِعِبَادَتِهِ؛ فَاعْلَمْ أَنَّ الْعِبَادَةَ لَا تُسَمَّى عِبَادَةً إِلَّا مَعَ التَّوْحِيدِ، كَمَا أَنَّ الصَّلَاةَ لَا تُسَمَّى صَلَاةً إِلَّا مَعَ الطَّهَّارَةِ، فَإِذَا دَخَلَ الشِّرْكَ فِي الْعِبَادَةِ فَسَدَتْ، كَالْحَدِثِ إِذَا دَخَلَ فِي الطَّهَّارَةِ، فَإِذَا عَرَفْتَ أَنَّ الشِّرْكَ إِذَا خَالَطَ الْعِبَادَةَ أَفْسَدَهَا، وَأَحْبَطَ الْعَمَلَ، وَصَارَ صَاحِبُهُ، مِنَ الْخَالِدِينَ فِي النَّارِ. عَرَفْتَ أَنَّ أَهَمَّ مَا عَلَيْكَ مَعْرِفَةُ ذَلِكَ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُخْلِصَكَ مِنْ هَذِهِ الشَّبَكَةِ، وَهِيَ الشِّرْكَ بِاللَّهِ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ

وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاءُ ﴿١١٦﴾ [النساء: 116]. وَذَلِكَ بِمَعْرِفَةِ أَرْبَعِ قَوَاعِدَ ذَكَرَهَا اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ.

القاعدة الأولى:

أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ الْكُفَّارَ الَّذِينَ قَاتَلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مُقْتَرُونَ بِأَنَّ اللَّهَ - تَعَالَى - هُوَ الْحَالِقُ، الْمُدَبِّرُ، وَأَنَّ ذَلِكَ لَمْ يُدْخِلْهُمْ فِي الْإِسْلَامِ؛ وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ وَيُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ [يونس: 31].

القاعدة الثانية:

أَنَّهُمْ يَقُولُونَ: مَا دَعَوْنَاهُمْ وَتَوَجَّهْنَا إِلَيْهِمْ إِلَّا لَطَلَبِ الْقُرْبَةِ وَالشَّفَاعَةِ، فَذَلِيلُ الْقُرْبَةِ؛ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ﴾ [الزمر: 3]. وَذَلِيلُ الشَّفَاعَةِ، قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ ﴿يونس: 18﴾.

وَالشَّفَاعَةُ شَفَاعَتَانِ: شَفَاعَةُ مَنْفِيَّةٍ، وَشَفَاعَةُ مُثَبِّتَةٍ.

فَالشَّفَاعَةُ الْمَنْفِيَّةُ: مَا كَانَتْ تُطْلَبُ مِنْ غَيْرِ اللَّهِ فِيمَا لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ إِلَّا اللَّهُ؛
وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ
يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خُلَّةٍ وَلَا شَفَاعَةٍ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾
[البقرة: 254].

وَالشَّفَاعَةُ الْمُثَبِّتَةُ: هِيَ الَّتِي تُطْلَبُ مِنَ اللَّهِ، وَالشَّافِعُ مُكْرَمٌ بِالشَّفَاعَةِ،
وَالْمَشْفُوعُ لَهُ مَنْ رَضِيَ اللَّهُ قَوْلُهُ وَعَمَلُهُ بَعْدَ الْإِذْنِ؛ كَمَا قَالَ تَعَالَى: ﴿مَنْ
ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ [البقرة: 255].

الْقَاعِدَةُ الثَّالِثَةُ:

أَنَّ النَّبِيَّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- ظَهَرَ عَلَى أَنَاسٍ مُتَفَرِّقِينَ فِي عِبَادَاتِهِمْ، مِنْهُمْ
مَنْ يَعْبُدُ الْمَلَائِكَةَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَعْبُدُ الْأَنْبِيَاءَ وَالصَّالِحِينَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَعْبُدُ
الْأَشْجَارَ وَالْأَحْجَارَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَعْبُدُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ، وَقَاتَلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ -

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَلَمْ يُفَرِّقْ بَيْنَهُمْ؛ وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾ [الأنفال: 39]. وَذَلِيلُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ؛ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ [فصلت: 37]. وَذَلِيلُ الْمَلَائِكَةِ؛ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا...﴾ الآية [آل عمران: 80]. وَذَلِيلُ الْأَنْبِيَاءِ؛ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي إِلهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَا يُحِقُّ لِي بِحَقِّ إِنْ كُنْتُ فُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾ الآية [المائدة: 116].

وَذَلِيلُ الصَّالِحِينَ؛ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ...﴾ الآية [الإسراء: 57]. وَذَلِيلُ الْأَشْحَارِ وَالْأَحْجَارِ؛ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ * وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى﴾ [النجم: 91، 20].

وَحَدِيثُ أَبِي وَقْدٍ اللَّيْثِيِّ -رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- إِلَى حُنَيْنٍ وَنَحْنُ حُدَنَاءُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ، وَلِلْمُشْرِكِينَ سِدْرَةٌ، يَعْكُفُونَ عِنْدَهَا وَيَنْوُطُونَ بِهَا أَسْلِحَتَهُمْ، يُقَالُ لَهَا ذَاتُ أَنْوَاطٍ، فَمَرَرْنَا بِسِدْرَةٍ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ كَمَا لَهُمْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ. الْحَدِيثُ 57.

الْقَاعِدَةُ الرَّابِعَةُ:

أَنَّ مُشْرِكِي زَمَانِنَا أَعْلَظُ شِرْكًَا مِنَ الْأَوَّلِينَ، لِأَنَّ الْأَوَّلِينَ يُشْرِكُونَ فِي الرَّخَاءِ، وَيُخْلِصُونَ فِي الشَّدَّةِ، وَمُشْرِكُو زَمَانِنَا شَرُّهُمْ دَائِمًا فِي الرَّخَاءِ وَالشَّدَّةِ؛ وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ﴾ [العنكبوت: 65].

وَاللَّهُ أَعْلَمُ. وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ.

رواه الترمذي رقم (2181) في الفتن: باب ما جاء " لتركبن سنن من كان قبلكم " , وقال الترمذي:

57 حديث حسن صحيح

أَصْلُ دِينِ الْإِسْلَامِ

أَصْلُ دِينِ الْإِسْلَامِ ، وَقَاعِدَتُهُ: أَمْرَانِ؛

الْأَوَّلُ: الْأَمْرُ بِعِبَادَةِ اللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ؛ وَالتَّحْرِيزُ عَلَى ذَلِكَ، وَالْمُؤَالَاهُ فِيهِ، وَتَكْفِيرُ مَنْ تَرَكَهُ

الثَّانِي: الْإِنذَارُ عَنِ الشِّرْكِ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ، وَالتَّغْلِيظُ فِي ذَلِكَ ، وَالْمُعَادَاةُ فِيهِ، وَتَكْفِيرُ مَنْ فَعَلَهُ

وَالْمُخَالَفُونَ فِي ذَلِكَ أَنْوَاعٌ ؛ فَأَشَدُّهُمْ مُخَالَفَةً: مَنْ خَالَفَ فِي الْجَمِيعِ؛ وَمِنْ النَّاسِ مَنْ عَبَدَ اللَّهَ وَحْدَهُ، وَلَمْ يُنْكِرِ الشِّرْكَ، وَلَمْ يُعَادِ أَهْلَهُ: وَمِنْهُمْ: مَنْ عَادَاهُمْ، وَلَمْ يُكْفِرْهُمْ وَمِنْهُمْ: مَنْ لَمْ يُحِبِّ التَّوْحِيدَ، وَلَمْ يُبْغِضْهُ وَمِنْهُمْ: مَنْ كَفَرَهُمْ، وَزَعَمَ أَنَّهُ مَسْبُوءٌ لِلصَّالِحِينَ وَمِنْهُمْ: مَنْ لَمْ يُبْغِضِ الشِّرْكَ، وَلَمْ يُحِبِّهِ وَمِنْهُمْ: مَنْ لَمْ يَعْرِفِ الشِّرْكَ، وَلَمْ يُنْكِرْهُ وَمِنْهُمْ: مَنْ لَمْ يَعْرِفِ التَّوْحِيدَ، وَلَمْ يُنْكِرْهُ

وَمِنْهُمْ: - وَهُوَ أَشَدُّ الْأَنْوَاعِ خَطَرًا - مَنْ عَمِلَ بِالتَّوْحِيدِ، لَكِنْ لَمْ يَعْرِفْ قَدْرَهُ، وَلَمْ يُبْغِضْ مَنْ تَرَكَهُ، وَلَمْ يُكْفِرْهُمْ وَمِنْهُمْ: مَنْ تَرَكَ الشِّرْكَ، وَكَرِهَهُ، وَلَمْ

يَعْرِفُ قَدْرَهُ، وَلَمْ يُعَادِ أَهْلَهُ، وَلَمْ يُكْفِّرْهُمْ ؛ وَهَؤُلَاءِ: قَدْ خَالَقُوا مَا جَاءَتْ بِهِ
الْأَنْبِيَاءُ، مِنْ دِينِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ⁵⁸

نَوَاقِضُ الْإِسْلَامِ⁵⁹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِعْلَمُ أَنَّ نَوَاقِضَ الْإِسْلَامِ عَشْرُهُ نَوَاقِضٌ:

(الْأَوَّلُ) : اَلشِّرْكَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ تَعَالَى، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ}⁶⁰. وَقَالَ: {إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ}⁶¹؛ وَمِنْهُ الدَّبْحُ لِعَيْرِ اللَّهِ كَمَنْ يَذْبَحُ لِلْجِنِّ أَوْ لِلْقَبْرِ.

(الثَّانِي) : مَنْ جَعَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ وَسَائِطَ يَدْعُوهُمْ وَيَسْأَلُهُمُ الشَّفَاعَةَ وَيَتَوَكَّلُ عَلَيْهِمْ، كَفَرَ إِجْمَاعًا.

(الثَّالِثُ) : مَنْ لَمْ يُكْفِّرِ الْمُشْرِكِينَ، أَوْ شَكَ⁶² فِي كُفْرِهِمْ، أَوْ صَحَّحَ مَذْهَبَهُمْ، كَفَرَ.

الدرر السنية 59/2/361

سُورَةُ التَّسَاءِ آيَةٌ: 48

سُورَةُ الْمَائِدَةِ آيَةٌ: 72

لفظ (شك) من الدرر السنية وهو الصواب. ⁶²

(الرَّابِعُ) : مَنْ اعْتَقَدَ أَنَّ غَيْرَ هَذِي النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْمَلُ مِنْ هَذِيهِ، أَوْ أَنَّ حُكْمَ غَيْرِهِ أَحْسَنُ مِنْ حُكْمِهِ، كَالَّذِي يُفَضِّلُ حُكْمَ الطَّوَاغِيتِ عَلَى حُكْمِهِ، فَهُوَ كَافِرٌ.

(الْحَامِسُ) : مَنْ أَبْغَضَ شَيْئًا مِمَّا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَوْ عَمِلَ بِهِ، كَفَرَ.

(الْسَّادِسُ) : مَنْ اسْتَهْزَأَ بِشَيْءٍ مِنْ دِينِ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَوْ ثَوَابِ اللَّهِ، أَوْ عِقَابِهِ، كَفَرَ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ لَا تَعْتَدِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ} ⁶³.

(الْسَّابِعُ) : السِّحْرُ، وَمِنْهُ الصَّرْفُ وَالْعَطْفُ، فَمَنْ فَعَلَهُ أَوْ رَضِيَ بِهِ، كَفَرَ. وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَمَا يُعْلِمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ} ⁶⁴.

(الْثَّامِسُ) : مَظَاهِرُهُ الْمُشْرِكِينَ وَمُعَاوَنَتُهُمْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ}

65.

سُورَةُ التَّوْبَةِ آيَةٌ: 65-66 ⁶³

سُورَةُ الْبَقَرَةِ آيَةٌ: 102 ⁶⁴

سُورَةُ الْمَائِدَةِ آيَةٌ: 51 ⁶⁵

(التَّاسِعُ) : مَنْ اعْتَقَدَ أَنَّ بَعْضَ النَّاسِ يَسْعُهُ الْخُرُوجُ عَنْ شَرِيعَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا وَسَّعَ الْخَضِرُ الْخُرُوجُ عَنْ شَرِيعَةِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَهُوَ كَافِرٌ.

(الْعَاشِرُ) : الْإِعْرَاضُ عَنْ دِينِ اللَّهِ تَعَالَى، لَا يَتَعَلَّمُهُ وَلَا يَعْمَلُ بِهِ، وَالِدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ} ⁶⁶. وَلَا فَرْقَ فِي جَمِيعِ هَذِهِ النِّوَاقِصِ بَيْنَ الْهَازِلِ وَالْجَادِّ وَالْخَائِفِ، إِلَّا الْمُكْرَهَ. وَكُلُّهَا مِنْ أَعْظَمِ مَا يَكُونُ خَطَرًا، وَمِنْ أَكْثَرِ مَا يَكُونُ وُقُوعًا.

فَيَنْبَغِي لِلْمُسْلِمِ أَنْ يَحْذَرَهَا وَيَخَافَ مِنْهَا عَلَى نَفْسِهِ، نَعُودُ بِاللَّهِ مِنْ مُوجِبَاتِ غَضَبِهِ وَأَلِيمِ عِقَابِهِ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ.

.سُورَةُ السَّجْدَةِ آيَةُ: 22 ⁶⁶

شُرُوطُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

قَالَ الشَّيْخُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ حَسَنٍ فِي "فَتْحِ الْمَجِيدِ":

لَا بُدَّ فِي شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِنْ سَبْعَةِ شُرُوطٍ لَا تَنْفَعُ قَائِلُهَا إِلَّا
بِاجْتِمَاعِهَا: أَحَدُهَا: الْعِلْمُ الْمُنَافِي لِلْجَهْلِ. الثَّانِي: الْيَقِينُ الْمُنَافِي لِلشَّكِّ.
الثَّالِثُ: الْقَبُولُ الْمُنَافِي لِلرَّدِّ. الرَّابِعُ: الْإِثْقَاءُ الْمُنَافِي لِلتَّركِ. الْخَامِسُ:
الْإِخْلَاصُ الْمُنَافِي لِلشِّرْكِ. السَّادِسُ: الصِّدْقُ الْمُنَافِي لِلْكَذِبِ. السَّابِعُ:
الْمَحَبَّةُ الْمُنَافِيَّةُ لِضِدِّهَا⁶⁷

وَقَالَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي مَوْضِعٍ آخَرَ:

وَأَمَّا قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْحَدِيثِ الصَّحِيحِ: " وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مِنْ
دُونِ اللَّهِ " فَهَذَا: شَرْطٌ عَظِيمٌ , لَا يَصِحُّ قَوْلُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِلَّا بِوُجُودِهِ ,
وَأِنْ لَمْ يَوْجَدْ , لَمْ يَكُنْ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ, مَعْصُومَ الدِّمِ , وَالْمَالِ؛ لِأَنَّ

فتح المجيد شرح كتاب التوحيد 83 67

هَذَا هُوَ مَعْنَى لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ فَلَمْ يَنْفَعُهُ الْقَوْلُ ، بِدُونِ الْإِثْنَانِ بِالْمَعْنَى؛ الَّذِي دَلَّتْ عَلَيْهِ ، مِنْ تَرْكِ الشِّرْكِ ، وَالْبَرَاءَةِ مِنْهُ وَمَنْ فَعَلَهُ ، فَإِذَا أَنْكَرَ عِبَادَةَ كُلِّ مَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ ، وَتَبَرَّأَ مِنْهُ وَعَادَى مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ: صَارَ مُسْلِمًا ، مَعْصُومَ الدِّمِ ، وَالْمَالِ؛ وَهَذَا مَعْنَى ، قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} [البقرة: 256]

وَقَدْ قُيِّدَتْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، فِي الْأَحَادِيثِ الصَّحِيحَةِ بِقِيُودٍ ثَقَالٍ ، لَا بُدَّ مِنَ الْإِثْنَانِ بِجَمِيعِهَا ، قَوْلًا ، وَاعْتِقَادًا ، وَعَمَلًا ، فَمِنْ ذَلِكَ: حَدِيثُ عِثْبَانَ ، الَّذِي فِي الصَّحِيحِ " فَإِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ " وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ: " صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ " ، " خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ " مُسْتَقِيمًا بِهَا قَلْبُهُ ، غَيْرَ شَاكٍّ ، فَلَا تَنْفَعُ هَذِهِ الْكَلِمَةُ قَائِلُهَا إِلَّا بِهَذِهِ الْقِيُودِ ، إِذَا اجْتَمَعَتْ لَهُ ، مَعَ الْعِلْمِ بِمَعْنَاهَا ، وَمَضْمُونِهَا كَمَا قَالَ تَعَالَى: {وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشِّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ} [الرؤف: 86] وَقَالَ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) [محمد: 19] فَمَعْنَاهَا يَقْبَلُ الزَّيَادَةَ ، لِقُوَّةِ الْعِلْمِ ، وَصَلَاحِ الْعَمَلِ .

فَلَا بُدَّ مِنَ الْعِلْمِ بِحَقِيقَةِ مَعْنَى هَذِهِ الْكَلِمَةِ، عِلْمًا يُنَافِي الْجَهْلَ، بِخِلَافِ مَنْ
يَقُولُهَا، وَهُوَ لَا يَعْرِفُ مَعْنَاهَا، وَلَا بُدَّ مِنَ الْيَقِينِ، اَلْمُنَافِي لِلشَّكِّ، فِيمَا دَلَّتْ
عَلَيْهِ مِنَ التَّوْحِيدِ؛ وَلَا بُدَّ مِنَ الْإِخْلَاصِ، اَلْمُنَافِي لِلشَّرْكِ، فَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ
يَقُولُهَا، وَهُوَ يُشْرِكُ فِي الْعِبَادَةِ، وَيُنْكِرُ مَعْنَاهَا، وَيُعَادِي مَنْ اعْتَقَدَهُ، وَعَمِلَ
بِهِ، وَلَا بُدَّ مِنَ الصِّدْقِ، اَلْمُنَافِي لِلْكَذِبِ، بِخِلَافِ حَالِ اَلْمُنَافِقِ، الَّذِي يَقُولُهَا
مِنْ غَيْرِ صِدْقٍ، كَمَا قَالَ تَعَالَى: (يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ)
[الْفَتْح: 11] وَلَا بُدَّ مِنَ الْقَبُولِ، اَلْمُنَافِي لِلرَّدِّ؛ بِخِلَافِ مَنْ يَقُولُهَا، وَلَا يَعْمَلُ
بِهَا، وَلَا بُدَّ مِنَ الْمُحَبَّةِ، لِمَا دَلَّتْ عَلَيْهِ، مِنَ التَّوْحِيدِ، وَالْإِخْلَاصِ، وَغَيْرِ
ذَلِكَ؛ وَالْفَرْحُ بِذَلِكَ، اَلْمُنَافِي لِخِلَافِ هَذَيْنِ الْأَمْرَيْنِ، وَلَا بُدَّ مِنَ الْإِنْقِيَادِ
بِالْعَمَلِ بِهَا، وَمَادَلَّتْ عَلَيْهِ مُطَابَقَةً، وَتَضَمُّنًا، وَالتَّزَامًا؛ وَهَذَا هُوَ دِينُ
اَلْإِسْلَامِ، الَّذِي لَا يَقْبَلُ اللَّهُ دِينًا سِوَاهُ.⁶⁸

الدرر السنية 2/243-244 68